

NIEMIECKIE SIECI NA WSCHODZIE

Niemiecki *soft power* w Europie Wschodniej,
Azji Centralnej i na Kaukazie Południowym:
polityka – administracja –
kultura – nauka – społeczeństwo

Justyna Gotkowska

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich
im. Marka Karpia
© Copyright by Centre for Eastern Studies

Redaktor / Editor

Katarzyna Kazimierska

Współpraca / Co-operation

Anna Łabuszewska

Opracowanie graficzne / Graphic design

Dorota Nowacka

Tłumaczenie / Translation

Ilona Duchnowicz

Współpraca / Co-operation

Nicholas Furnival

Wydawca / Publisher

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

Centre for Eastern Studies

ul. Koszykowa 6a,

Warszawa / Warsaw, Poland

tel. / phone + 48 /22/ 525 80 00

fax +48 /22/ 525 80 40

Materiały analityczne OSW można przeczytać
na stronie www.osw.waw.pl

Tam również znaleźć można więcej informacji
o Ośrodku Studiów Wschodnich

The Centre's analytical materials can be found
on the Internet at www.osw.waw.pl

More information about the Centre for Eastern
Studies is available at the same web address

ISBN 978-83-930151-6-0

Spis treści / Contents

NIEMIECKIE SIECI NA WSCHODZIE

**Niemiecki *soft power* w Europie Wschodniej,
Azji Centralnej i na Kaukazie Południowym:
polityka – administracja – kultura –
nauka – społeczeństwo / 5**

**Wprowadzenie: Niemiecki *soft power* na Wschodzie –
obszary działania, instrumenty, skuteczność / 5**

1. Budowanie sieci kontaktów i lobbying polityczny / 12

2. Współpraca rozwojowa / 25

3. Zagraniczna polityka kulturalna i naukowa / 40

Aneks: Ilustracje / 48

Executive summary: German networks in the East / 49

WPROWADZENIE

Niemiecki *soft power* na Wschodzie – obszary działania, instrumenty, skuteczność

W zagranicznych działaniach Republika Federalna Niemiec wykorzystuje instrumenty *soft power* z obszaru dyplomacji publicznej, polityki rozwojowej, kulturalnej i naukowej w celu realizacji niemieckich interesów w polityce zagranicznej, bezpieczeństwa oraz gospodarczej. Instrumenty te mają znaczenie dla wspierania niemieckiej gospodarki uzależnionej od eksportu, a także dążenia do uzyskania statusu europejskiego ośrodka technologii i innowacji oraz zwiększenia wpływu na działania zewnętrzne UE. Jednym z priorytetowych obszarów ich stosowania jest dla RFN bliższe (Europa Wschodnia, Kaukaz Południowy) i dalsze (Azja Centralna) wschodnie sąsiedztwo UE¹. Decydują o tym bliskość geograficzna i otwierające się rynki zbytu, nieodzowność modernizacji gospodarek państw regionu, zagrożenia dla „miękkiego” bezpieczeństwa RFN oraz rozwój relacji UE z tymi państwami. RFN zainteresowana jest przeprowadzaniem przez te kraje gospodarczych i demokratycznych reform, rozwojem bilateralnych relacji handlowych i stworzeniem odpowiednich warunków dla inwestycji, zapewnieniem bezpieczeństwa tranzytu nośników energii oraz stworzeniem obszaru bezpieczeństwa dla UE i RFN, który nie generowałby „miękkich” zagrożeń (nielegalna imigracja, zorganizowana przestępczość, handel ludźmi i narkotykami). Niemiecka aktywność jest w tych krajach niezależna od sytuacji politycznej i stanowi długofalową strategię ugruntowującą pozycję Niemiec jako najważniejszego europejskiego partnera gospodarczego i politycznego tych państw.

Obszary niemieckiej aktywności

Niniejszy raport analizuje trzy obszary niemieckiego *soft power* na Wschodzie: budowanie sieci kontaktów i lobbing polityczny, programy współpracy rozwojowej oraz zagraniczną politykę kulturalną i naukową. Działania prowadzone na tych obszarach finansowane są z federalnego budżetu; zlecane są przez federalne ministerstwa i realizowane przez państwowe organizacje wykonawcze, fundacje lub inne podmioty we współpracy z odpowiednimi resortami. Efektem tych działań jest sytuacja wygrana-wygrana. Korzyści z projektów wyciągają zarówno adresaci niemieckich projektów w danych krajach – elity polityczne, gospodarcze, naukowe, administracja i społeczeństwo, jak i niemieccy decydenci, firmy i ośrodki badawcze.

1. Budowanie sieci kontaktów i lobbing polityczny jest ważnym instrumentem wspierającym oficjalną politykę zagraniczną Niemiec. Skierowany jest do politycznych decydentów oraz do młodych, obiecujących liderów politycznych, gospodarczych, ze świata mediów i społeczeństwa obywatelskiego. Prowadzony jest przez niemieckie fundacje polityczne, które m.in. organizują konferencje i seminaria, wydają publikacje, organizują szkolenia i podróże studyjne,

¹ W RFN terminy „Wschód” i „polityka wschodnia” obejmują politykę wobec Rosji, wschodnich sąsiadów UE (Ukrainy, Białorusi, Mołdawii), krajów Kaukazu Południowego (Armenii, Gruzji, Azerbejdżanu) oraz wobec państw Azji Centralnej (Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Uzbekistanu, Turkmenistanu). Aktualną koncepcję polityki wschodniej RFN przedstawił minister spraw zagranicznych RFN, Frank-Walter Steinmeier w przemówieniu „Na drodze do europejskiej polityki wschodniej. Relacje RFN i UE z Rosją i wschodnimi sąsiadami” z 4 marca 2008 roku.

fundują stypendia. Do ich deklarowanych zadań w krajach Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej należy wspieranie przemian politycznych, gospodarczych i społecznych oraz prowadzenie tzw. edukacji politycznej.

Działalność fundacji politycznych przynosi sporo korzyści RFN. Po pierwsze, fundacje prowadzą **lobbying polityczny**. Przekazują elicie politycznej i przedstawicielom opiniotwórczych zawodów (m.in. dziennikarzom i pracownikom naukowym) danego kraju niemiecki punkt widzenia w wielu kwestiach polityki międzynarodowej i gospodarczej. Po drugie, tworzą **sieci kontaktów** wśród polityków, ludzi gospodarki, kultury i mediów. Ważnym elementem działań fundacji są programy skierowane do młodych ludzi działających w młodzieżówkach partii politycznych i innych organizacjach politycznych i społecznych. Oferowane są im stypendia, atrakcyjne szkolenia i seminaria. Takie działania oraz programy skierowane do byłych stypendystów i osób związanych z fundacjami politycznymi tworzą niezwykle trwałe sieci kontaktów, które są wykorzystywane po kilku/kilkunastu latach, kiedy wspierane osoby mają już ugruntowaną pozycję w polityce, gospodarce, świecie mediów i kultury. Po trzecie, przez swoją działalność fundacje uzyskują również dogłębną **wiedzę o polityce wewnętrznej i zagranicznej danego kraju** przekazywaną w formie briefingów i analiz niemieckim decydom. Środki przeznaczane na działalność biur fundacji (przynajmniej dwóch największych – Fundacja im. Eberta i Fundacja Konrada Adenauera) w badanych krajach obrazuje roczny budżet przedstawicielstwa Fundacji Konrada Adenauera w Kijowie, wynoszący ok. 100 mln euro².

Tabela 1. Biura niemieckich fundacji politycznych na Wschodzie

	Fundacja im. Friedricha Eberta, SPD	Fundacja Konrada Adenauera, CDU	Fundacja im. Heinricha Bölla, Zieloni	Fundacja im. Friedricha Naumanna, FDP	Fundacja Hansa Seidela, CSU	Fundacja im. Róży Luksemburg, Partia Lewicy
Rosja	Moskwa Petersburg Nowosybirsk	Moskwa Petersburg	Moskwa	Moskwa	Moskwa	Biuro w Moskwie na kraje WNP
Ukraina	Kijów	Kijów	Kijów	Kijów	Kijów	-
Białoruś	Mińsk	Biuro w Wilnie	Biuro w Kijowie	Biuro w Kijowie	Biuro w Kijowie	-
Mołdawia	-	Kiszyniów	-	-	-	-
Kaukaz Południowy	Tbilisi	Tbilisi Erewan	Tbilisi	Tbilisi	-	-
Azja Centralna	Taszkent Ałmaty Astana Biszkek Duszanbe	Astana Taszkent	-	-	Biszkek	-

² Dane za niemieckojęzycznym portalem poświęconym Ukrainie <http://www.ukraine-nachrichten.de/artikel/2545/sbu-ver-suchte-den-leiter-des-ukrainebueros-der-konrad-adenauer-stiftung-abzuschieben>

2. Współpraca rozwojowa z krajami Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej jest traktowana przez RFN jako jeden z instrumentów zagranicznej polityki ekonomicznej. Priorytety współpracy rozwojowej z państwami WNP określone są przez poszczególne ministerstwa federalne, a programy realizowane głównie przez niemieckie organizacje współpracy rozwojowej (m.in. GTZ, KfW, InWEnt, DEG, CIM). W ramach tych programów realizowane są cele zagranicznej polityki ekonomicznej RFN, przyczyniając się również do rozwoju struktur administracyjnych, ustawodawstwa, infrastruktury i poziomu życia w państwach partnerskich.

Republika Federalna Niemiec podejmuje działania głównie w sześciu dziedzinach. Po pierwsze, **doradztwo gospodarcze** (makroekonomia, rozwój sektora finansowego, prywatnej przedsiębiorczości, energetyka, rolnictwo) – na Ukrainie i Białorusi. Poprzez działalność ekonomicznych grup doradczych niemieckie ministerstwa oraz związki branżowe firm zyskują wiedzę o gospodarce obu krajów i bieżące informacje o konkretnych, najbardziej istotnych dla niemieckiej gospodarki sektorach. Po drugie, **wsparcie dla rozwoju sektora bankowego przyjaznego dla małych i średnich przedsiębiorstw (SME)** w Rosji i na Ukrainie. Większa dostępność kredytów dla SME w tych państwach jest korzystna dla spółek-córek niemieckich przedsiębiorstw i firm *joint venture* z niemieckim udziałem. Ponadto, w ramach kredytowanych projektów innowacyjnych i inwestycyjnych często kupowane są maszyny, urządzenia i produkty pochodzące właśnie z RFN. Po trzecie, **sektor rolniczy** – w Rosji, Kazachstanie, na Ukrainie i Białorusi; Niemcy widzą wysoką dynamikę rozwoju rolnictwa w tych państwach i związaną z tym możliwość wzrostu eksportu niemieckich technologii i produktów (m.in. maszyny rolnicze, urządzenia, chemia). Niemieckie programy mają na celu m.in. doradztwo na poziomie parlamentarnym i rządowym, wsparcie współpracy gospodarczej niemieckich i lokalnych firm oraz szkolenia lokalnych specjalistów i menedżerów. Po czwarte, **ochrona środowiska i energetyka odnawialna**. Rynki państw WNP (przede wszystkim Rosji) postrzegane są jako niezwykle chłonne i perspektywiczne z punktu widzenia niemieckich eksporterów technologii i produktów związanych z ochroną środowiska, energooszczędnością, energetyką odnawialną. Niemcy realizują na tym obszarze pilotażowe projekty z zastosowaniem niemieckich produktów i technologii. Finansują również kampanie organizacji pozarządowych oraz wspierają rządy państw partnerskich w wypracowywaniu krajowych programów i strategii. Po piąte, **współpraca prawna**. Transfer niemieckich/europejskich standardów w prawie gospodarczym zwiększa bezpieczeństwo prawne dla niemieckiego eksportu i inwestycji, które są istotne dla niemieckich SME – najaktywniejszych podmiotów w niemieckiej ekspansji gospodarczej. Niemcy doradzają m.in. poprzez dialog ekspercki i szkolenia sędziów, prokuratorów, prawników, naukowców w zakresie: tworzenia podstaw porządku gospodarczego sprzyjającego prywatnej inicjatywie gospodarczej, wdrażania reform w prawie gospodarczym, wspierania efektywnego sądownictwa. Po szóste, **bezpieczeństwo wewnętrzne**. RFN oferuje partnerom z krajów WNP (głównie Rosji, Ukrainie, Białorusi) doradztwo i szkolenia oraz pomoc w wyposażeniu – dotyczy to działań policji, straży granicznej, służby celnej. Projekty traktowane są jako korzystnie wpływające na bezpieczeństwo wewnętrzne w samej RFN, a rozwijanie kontaktów w tym obszarze jako przydatne w przyszłości.

Tabela 2. RFN jako dawca pomocy rozwojowej dla krajów WNP³

Kraj odbiorca	Wielkość niemieckiej pomocy rozwojowej – średnia z 2007 i 2008 roku (w mln USD)	Miejsce wśród multilateralnych i bilateralnych dawców pomocy rozwojowej dla danego kraju
Armenia	25	4 (za USA, IDA ⁴ , Japonią)
Azerbejdżan	29	4 (za IDA, USA, Turcją)
Białoruś	20	1
Gruzja	58	4 (za USA, IDA, UE)
Kazachstan	38	4 (za USA, Japonią, Turcją)
Kirgistan	23	6 (za Turcją, USA, IDA, AsDF ⁵ , UE)
Mołdawia	10	7 (za UE, IDA, MFW, USA, Szwecją, Turcją)
Tadżykistan	17	5 (za USA, AsDF, IDA, UE)
Turkmenistan	1,3	6 (za Turcją, USA, UE, agencjami arabskimi, UNDP)
Ukraina	74	3 (za UE, USA)
Uzbekistan	26	2 (za Japonią)

3. Zagraniczna polityka kulturalna i naukowa jest w RFN coraz bardziej doceniana jako istotny instrument dyplomacji publicznej i zagranicznej polityki ekonomicznej. Główną instytucją odpowiedzialną za jej prowadzenie jest niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, konkretne programy realizowane są zaś przez kilkanaście państwowych „organizacji pośredniczących” (m.in. Instytut Goethego, DAAD, Fundację Alexandra von Humboldta, Instytut Stosunków Kulturalnych z Zagranicą).

Zagraniczna polityka kulturalna RFN ma na celu propagowanie znajomości języka niemieckiego za granicą oraz **budowanie wizerunku Niemiec jako europejskiego centrum kultury**. Działania obejmują m.in. organizowanie i dofinansowanie kursów języka niemieckiego, promocję nauki języka niemieckiego w szkołach państwowych, przyznawanie stypendiów dla germanistów na studia i kursy językowe w RFN oraz tworzenie instytutów niemcoznawczych i studiów europejskich za granicą. Niemcy aktywnie promują niemiecką kulturę, sztukę, muzykę, literaturę oraz kształcą osoby rozpowszechniające niemiecką kulturę w danym kraju. Zagraniczna polityka naukowa ma natomiast wpływać na pozyskiwanie zagranicznych naukowców do pracy w RFN w celu **wzmocnienia Niemiec jako czołowego europejskiego ośrodka rozwoju nowoczesnych technologii**. Jej celem jest również kształcenie i pozyskiwanie kadry dla niemieckich firm działających za granicą. W tym celu niemieckie organizacje fundują studentom i naukowcom stypendia na uczelniach i w ośrodkach badawczych w RFN, finansują projekty badawcze, prowadzą działania na rzecz „umiędzynarodowienia” niemieckich uczelni oraz promują współpracę konkretnych kierunków między niemieckimi i zagranicznymi uczelniami wyższymi.

³ Dane za OECD, Aid Statistics, Recipient Aid Charts, źródło: http://www.oecd.org/countrylist/0,3349,en_2649_34447_25602317_1_1_1_1,00.html. Rosja nie znajduje się na oficjalnej liście OECD krajów-odbiorców pomocy rozwojowej.

⁴ IDA – International Development Association (Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju) stanowi część Banku Światowego.

⁵ AsDF – Asian Development Fund (Azjatycki Fundusz Rozwoju) – stanowi część Azjatyckiego Banku Rozwoju.

Nie są dostępne szczegółowe dane z ostatnich lat dotyczące wielkości środków przeznaczanych przez RFN na zagraniczną politykę kulturalną i naukową. Wiadomo, że na projekty w Europie Wschodniej i Azji Centralnej w 2008 roku z budżetu MSZ przekazano 12,1% (ok. 80 mln euro) z 658 mln euro asygnowanych na realizację polityki kulturalnej i naukowej za granicą. Do kwoty 80 mln euro doliczyć należy jednak również środki przeznaczane na zagraniczne działania finansowane przez m.in. Federalnego Pełnomocnika ds. Kultury i Mediów oraz Federalne Ministerstwo Szkolnictwa i Nauki. Można więc przypuszczać, że rząd federalny wydaje 100–150 mln euro rocznie na projekty realizowane w krajach objętych raportem⁶.

Ocena efektywności niemieckiego *soft power* na Wschodzie

Ocena efektywności przedstawionych niemieckich działań *soft power* następuje pewne trudności. Można jednak postarać się pośrednio określić ich skuteczność, obserwując stopniowe zwiększanie środków przeznaczanych na politykę RFN w trzech wymienionych obszarach, uwzględniając wskaźniki gospodarcze, badania opinii publicznej oraz opinie analityków w krajach objętych raportem.

Po pierwsze, rząd RFN dostrzega korzyści z prowadzenia działań *soft power*, o czym świadczą trzy zjawiska. Niemieckie fundacje polityczne otwierają nowe przedstawicielstwa w regionie (pod koniec 2009 roku Fundacja Konrada Adenauera otworzyła biuro w Kiszyniowie). RFN rozszerza ofertę programów współpracy rozwojowej i stara się zwiększać swój udział w programach UE (takich jak współpraca bliźniacza), skierowanych do badanych krajów. Ponadto Niemcy stopniowo zwiększają nakłady na zagraniczną politykę kulturalną i naukową (z 0,43% środków budżetowych w 2006 do 0,46% w 2008 roku) oraz aktywnie ją promują. W 2009 roku niemiecki MSZ rozpoczął kampanię pod hasłem „Światy wiedzy łączą” – promującą zagraniczną politykę naukową RFN. W 2010 roku rozpoczęła się natomiast kampania promująca naukę języka niemieckiego za granicą „Język niemiecki językiem pomysłów”.

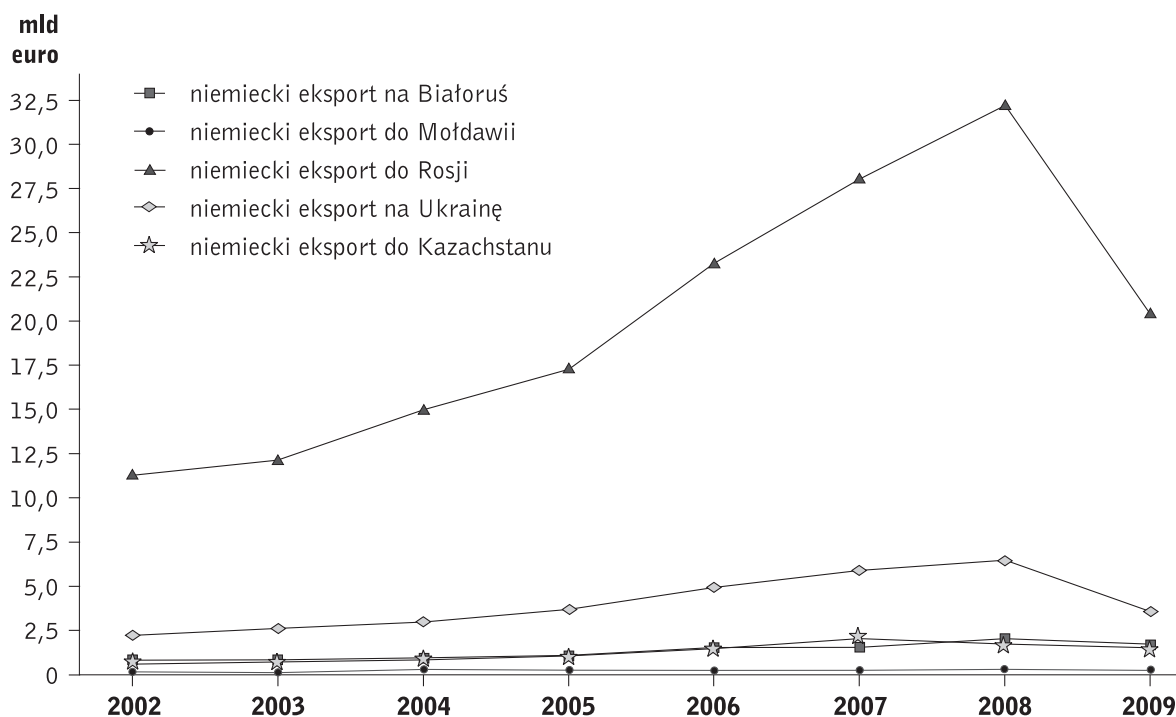
Po drugie, bardziej namacalnym efektem niemieckich działań jest pozycja RFN jako jednego z najważniejszych partnerów handlowych i inwestorów w badanych państwach. Na pozycję tę wpływa jednak również aktywność niemieckich przedsiębiorstw i programy wsparcia ich ekspansji zagranicznej ze strony rządu federalnego, które nie wchodzą w zakres tematyczny niniejszego raportu.

⁶ W 2008 roku środki z budżetu federalnego przeznaczane na realizację polityki kulturalnej i naukowej wyniosły ogółem 1304 mln euro. Więcej danych w raporcie rządu federalnego nt. polityki kulturalnej i naukowej za lata 2008/2009. Źródło: http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_20082009.pdf

Tabela 3. Pozycja RFN w handlu i inwestycjach w poszczególnych państwach⁷

Państwo	Pozycja wśród eksporterów	Pozycja wśród inwestorów
Białoruś	2	4
Ukraina	2	2
Mołdawia	4 ⁸	5
Rosja	2	3
Armenia	4	5
Azerbejdżan	3 ⁹	b.d.
Gruzja	4	powyżej 11 miejsca
Kazachstan	4	powyżej 14 miejsca
Kirgistan	6	5 ¹⁰
Tadżykistan	b.d.	b.d.
Turkmenistan	8	b.d.
Uzbekistan	10 ¹¹	b.d.

Wykres. Eksport RFN do Rosji, Kazachstanu, Mołdawii, na Ukrainę i Białoruś

⁷ Dane w większości za 2009 rok. Źródło: Germany Trade & Invest, www.gtai.de⁸ Dane za 2007 rok.⁹ Dane za 2008 rok.¹⁰ Dane za 2007 rok.¹¹ Import i eksport z 2008 roku.

Pozycja badanych państw w rankingu partnerów handlowych RFN nie jest wysoka (z wyjątkiem Rosji). Ważnym wskaźnikiem dla niemieckich firm jest jednak duża dynamika wzrostu eksportu – w latach 2006–2008 Niemcy zanotowały kilkudziesięcioprocentowy wzrost eksportu m.in. do Rosji, Kazachstanu, na Ukrainę i Białoruś. W 2009 roku odnotowano wprawdzie spore spadki związane ze światowym kryzysem finansowym i gospodarczym, jednak według niemieckich analiz, nie zahamują one trwale dotychczasowej tendencji wzrostowej.

Po trzecie, skuteczność polityki kulturalnej i naukowej RFN pokazują badania na temat postrzegania poszczególnych krajów i ich wpływu na politykę międzynarodową. Według badań BBC World Service Poll z 2010 roku¹², RFN jest najbardziej pozytywnie odbieranym krajem spośród badanych państw świata. W badaniach przeprowadzonych w Rosji i Azerbejdżanie RFN uzyskała jedno z najwyższych notowań w porównaniu z innymi państwami. Według sondażu ukraińskiego z marca 2010 roku Ukraińcy mają najbardziej pozytywne nastawienie po Rosji i Białorusi właśnie do RFN (22% w porównaniu do 13% respondentów wymieniających Polskę)¹³.

Po czwarte, zdaniem ekspertów z państw objętych raportem, RFN jest najbardziej aktywnym krajem UE na Wschodzie. Mimo iż USA przeznaczają większe środki na projekty typu *soft power* w omawianych krajach, jednak specyficzny model niemieckich działań – nie tylko przyznawanie grantów, ale również ścisła współpraca podmiotów niemieckich i lokalnych – postrzegany jest jako niezwykle korzystny zarówno dla RFN, jak i jej partnerów na Wschodzie. Działalność sześciu największych fundacji politycznych, kilku państwowych organizacji współpracy rozwojowej oraz instytucji realizujących zagraniczną politykę zagraniczną i naukową owocuje gęstą siecią kontaktów i połączeń z politykami wszystkich liczących się partii politycznych, z podmiotami administracji na poziomie centralnym (i lokalnym), z ludźmi mediów, kultury i nauki interesującymi z punktu widzenia RFN. Tak rozbudowany system współpracy wzmacnia pozycję RFN jako najważniejszego europejskiego partnera politycznego i gospodarczego tych państw.

¹² Badania przeprowadzono m.in. w Rosji, Azerbejdżanie, Turcji, Chinach, Indiach, Japonii, Korei Południowej, Pakistanie, Tajlandii, Australii, Indonezji, Egipcie, Kenii, Ghanie, Nigerii, Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii, Portugalii, Kanadzie, USA, Meksyku, Brazylii, Chile. Źródło: http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pipa/pdf/apr10/BBCViews_Apr10_rpt.pdf

¹³ Źródło: <http://www.rb.com.ua/eng/politics/research/2009/4607.html>

1. Budowanie sieci kontaktów i lobbings polityczny

Istotnym elementem szerzej pojmowanej niemieckiej polityki zagranicznej jest działalność zagraniczna niemieckich fundacji politycznych¹⁴. Stanowią one instrument budowania sieci kontaktów (*networking*) i lobbingu politycznego. Mają na celu także tworzenie pozytywnego wizerunku RFN, przekonywanie decydentów oraz młodych liderów z obszarów polityki, mediów i społeczeństwa obywatelskiego do niemieckich interesów.

1.1. Fundacje polityczne

Fundacje polityczne w RFN

Fundacje polityczne (największe z nich to: **Fundacja im. Friedricha Eberta** (socjaldemokratyczna, SPD), **Fundacja Konrada Adenauera** (chrześcijańsko-demokratyczna, CDU), **Fundacja im. Friedricha Naumanna na rzecz Wolności** (liberalna, FDP), **Fundacja Hansa Seidela** (konserwatywna, CSU), **Fundacja im. Heinricha Bölla** (Parta Zielonych) i **Fundacja im. Róży Luksemburg** (Partia Lewicy) zostały utworzone pierwotnie jako instytucje zajmujące się edukacją polityczną w Niemczech Zachodnich¹⁵, mające na celu wsparcie dla rozwoju demokracji i społeczeństwa obywatelskiego w RFN po drugiej wojnie światowej. Stopniowo przeniosły jednak punkt ciężkości¹⁶ na działalność zagraniczną i obecnie mają przedstawicielstwa w ponad 100 krajach na całym świecie. Fundacje polityczne są finansowane prawie w 100% przez budżet federalny RFN¹⁷ i współpracują ściśle z niemieckimi partiami reprezentowanymi w Bundestagu oraz z niemieckimi placówkami dyplomatycznymi w krajach, w których prowadzą działalność¹⁸. Z partiami politycznymi powiązane są strukturalnie, ideowo, personalnie – stąd nazwa „fundacje polityczne”.

Fundacje polityczne na Wschodzie

Zasady działania fundacji politycznych są podobne na całym świecie. Od początku lat 90. region Europy Środkowej, a od kilku ostatnich lat państwa WNP, stały się obszarem ich szczególnego zainteresowania¹⁹. Fundacje polityczne w Europie Wschodniej, na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej mają oficjalnie za zadanie wspieranie przemian politycznych, gospodarczych i społecznych oraz prowadzenie „edukacji politycznej”. Praca fundacji ma zgodnie z deklarowanymi założeniami przyczyniać się do wzmocnienia i profesjonalizacji kluczowych instytucji demokracji (np. parlament) i procesów demokratycznego systemu

¹⁴ Mimo iż cały raport poświęcony jest analizie różnych instrumentów finansowanych z budżetu RFN, warto również przedstawić w tym rozdziale działania zagraniczne niemieckich fundacji komercyjnych, powiązanych z podmiotami gospodarczymi w RFN, z reguły dużymi niemieckimi firmami prowadzącymi działalność międzynarodową, ponieważ osiągają one podobne cele, przy trochę innych metodach działania.

¹⁵ Oprócz Fundacji im. Róży Luksemburg, która powstała w zjednoczonych Niemczech w 1992 roku jako fundacja powiązana z partią PDS – wywodzącą się ze wschodniemieckiej SED.

¹⁶ Co obrazuje również ich budżet.

¹⁷ Fundacje polityczne otrzymują ok. 90% ze środków Ministerstwa ds. Rozwoju i Współpracy Gospodarczej – BMZ (*de facto* zajmujące się pomocą rozwojową), ok. 10% ze środków MSZ.

¹⁸ Anna Kwiatkowska-Drożdż, Doradztwo w zakresie polityki zagranicznej w RFN, w: Doradztwo w polityce zagranicznej RFN – Implikacje dla Polski (red. Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz), Raport OSW, grudzień 2008, Warszawa, s. 10.

¹⁹ We wszystkich fundacjach środki przeznaczane na działalność na tym obszarze oscylują obecnie w granicach 15–20% rocznego budżetu. Dane za: Sebastian Bartach, Politische Stiftungen, w: Schmidt, Siegmund, Hellmann, Gunther, Wolf, Reinhard (red.), Handbuch zur deutschen Außenpolitik, s. 284.

politycznego (tworzenie ustawodawstwa) oraz wspierać formowanie się demokratycznej przestrzeni politycznej (społeczeństwa obywatelskiego, grup interesów, partii politycznych, związków zawodowych, stowarzyszeń, mediów). W ramach działalności na tych obszarach fundacje stosują transfer wiedzy, wymianę doświadczeń, częściowo mającą charakter doradczy, częściowo zorientowaną na dialog. W praktyce przekłada się to na organizowanie konferencji, seminariów, warsztatów, wydawanie publikacji i materiałów szkoleniowych, organizowanie szkoleń, podróży studyjnych, fundowanie stypendiów. Niemieckie fundacje w poszczególnych krajach działają poprzez sieć organizacji partnerskich. Nierzadko fundacje biorą udział w powstaniu takich organizacji, aczkolwiek kładą nacisk na to, aby współpracujące z nimi organizacje postrzegane były jako samodzielne podmioty życia społeczno-politycznego w danym kraju. Swoje działania fundacje kierują przede wszystkim do decydentów oraz do młodych, obiecujących liderów z dziedziny polityki, gospodarki, mediów czy społeczeństwa obywatelskiego. W krajach zachodnio- i środkowoeuropejskich współpracują z partiami oraz organizacjami zbliżonymi do poglądów politycznych powiązanych z nimi partii (np. chadecji, socjaldemokratów itd.). W krajach WNP zaś, ze względu na trudności w określeniu ideologicznego profilu funkcjonujących tam partii i ich organizacji młodzieżowych, fundacje współpracują z najbardziej perspektywicznymi przedstawicielami większości partii.

Projekty służące zapoznaniu elit danego kraju ze standardami europejskimi w określonych dziedzinach, szkolenia czy przyznawanie grantów na cele aktywizacji społecznej przynoszą pewne efekty. Elity polityczne danego kraju mają możliwość większego kontaktu z partnerami niemieckimi, a programy i stypendia dla młodych liderów poszerzają horyzonty i pogłębiają wiedzę w określonych dziedzinach pozwalając uzyskać międzynarodowe doświadczenie. Trudno jednak ocenić, na ile takie działania rzeczywiście wspierają „przemiany demokratyczne, gospodarcze i społeczne” w regionie. Korzyści płynące z działalności fundacji politycznych dla aktorów niemieckiej polityki zagranicznej wydają się natomiast bardziej uchwytne.

Po pierwsze, lobbing polityczny. Fundacje przekazują elicie i młodym liderom danego kraju niemiecki punkt widzenia na tematy polityki międzynarodowej i gospodarczej. Ponadto, do grupy docelowej niemieckich fundacji należą – oprócz polityków – przedstawiciele opinio-twórczych zawodów, m.in. dziennikarze, związkowcy, pracownicy naukowcy i pracownicy administracji lokalnej. Fundacje współpracują również z organizacjami w kraju partnerskim (NGO, fundacje itp.), współfinansując ich projekty. W ostatnich latach fundacje kładą coraz większy nacisk na współpracę z parlamentami, rządami i wymiarem sprawiedliwości, nierzadko również jako bezpośredni doradcy, choć taka aktywność zazwyczaj nie jest nagłaśniana. Fundacje polityczne mogą pracować w obszarach, w których działania oficjalnych przedstawicieli RFN byłyby źle widziane lub politycznie ryzykowne, właśnie ze względu na bezpośrednie powiązania ze strukturami administracji publicznej RFN. Fundacje polityczne działają jednak w interesie RFN, chociażby ze względu na ich finansowanie z budżetu federalnego oraz współpracę z federalnym MSZ oraz ambasadami RFN w poszczególnych krajach, oraz – w zależności od koalicji rządzącej – z partiami współtworzącymi rząd federalny.

Po drugie, sieć kontaktów. Równie ważną korzyścią z działalności fundacji politycznych za granicą jest tworzenie sieci kontaktów wśród polityków, ludzi gospodarki, kultury i mediów oraz młodych liderów. Poprzez zaproszenia na udział w konferencjach, panelach dyskusyjnych, wykładach, wizytach studyjnych i informacyjnych w RFN fundacje starają się nawiązać kontakty z przedstawicielami elit danego kraju. Od lat 90. takie działania mają służyć wsparciu

niemieckich czy europejskich projektów w polityce zagranicznej RFN. Dzięki działalności fundacji politycznych aktorzy kształtujący zagraniczną politykę RFN (Urząd Kanclerski, ministerstwa, również politycy landowi) z chadecji, socjaldemokracji, partii liberałów czy Partii Zielonych mają szybki dostęp do decydentów politycznych za granicą, bazujący już na wypracowanym wcześniej zaufaniu i znajomościach. Dostęp taki wykorzystywany jest w sytuacjach kryzysowych, dając przedstawicielom RFN również możliwość uzyskania i potwierdzenia trudno dostępnych informacji. Niezwykle istotna jest działalność fundacji skierowana do młodych obiecujących liderów życia polityczno-społecznego w danym kraju. Fundacje przyznają stypendia na studia podyplomowe, doktoraty lub wyjazdy badawcze do RFN. Programy Alumni, czyli programy dla byłych stypendystów, cementują zaś kontakty z fundacją po powrocie do macierzystego kraju. Warte zauważenia są programy skierowane do młodych ludzi skupionych w młodzieżówkach partii politycznych lub innych organizacjach, którym oferowane są atrakcyjne szkolenia czy wyjazdy na ciekawe seminaria (finansowane przez fundacje). Korzystanie z oferty kierowanej do młodych liderów tworzy niezwykle trwałe sieci kontaktów, które obliczone są na uzyskanie korzyści za kilka/kilkanaście lat, gdy osoby te osiągną szczyty kariery w danym kraju.

Po trzecie, informacje. Przedstawiciele fundacji uzyskują poprzez codzienną styczność z elitami politycznymi i gospodarczymi spory zasób wiedzy o polityce wewnętrznej i zagranicznej danego państwa, którą przekazują w formie briefingów i pisemnych raportów/analiz aktorom niemieckiej polityki zagranicznej – w rządzie czy w poszczególnych partiach. Stają się tym samym istotnymi i jednymi z najlepiej poinformowanych podmiotów doradztwa politycznego w RFN. Mają często istotny wpływ na kształtowanie wizerunku danego kraju, diagnozę jego polityki wewnętrznej i zagranicznej w RFN, jak i – poprzez swoje rekomendacje – częściowo na politykę zagraniczną niemieckich partii i rządu federalnego.

Tabela 4. Przedstawicielstwa niemieckich fundacji politycznych w krajach WNP

Fundacja	Biura	Działalność
Fundacja Konrada Adenauera	Biuro w Moskwie, ponadto filia w Petersburgu Organizacje partnerskie w Moskwie: Niemiecko-Rosyjska Izba Handlowa, Młoda Gwardia (młodzieżówka partii Jedna Rosja), Północnokaukaska Akademia Administracji przy Prezydencie Rosji, Instytut Europejski przy Rosyjskiej Akademii Nauk, Rosyjskie Stowarzyszenie Dziennikarzy, MGIMO, Biuro Pełnomocnika ds. Praw Człowieka, Stowarzyszenie Parlamentów	Główne tematy i przykładowe działania (w 2009) <ul style="list-style-type: none"> ■ państwo prawa – programy skierowane do rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości (seminaria, konferencje dotyczące reform rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości, spotkania niemieckich i rosyjskich sędziów) ■ federalizm i samorząd lokalny – konferencje dla administracji lokalnej dotyczące systemu zamówień publicznych ■ społeczna gospodarka rynkowa ■ partie polityczne i parlamentaryzm – programy dla młodych polityków i aktywistów z rosyjskich regionów oraz młodych parlamentarzystów z rosyjskiej Dumy (m.in. seminaria, fora przyszłości odbywające się z niemieckimi politykami w Rosji, wizyty studyjne w Niemczech) ■ partnerstwo w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa – spotkania niemieckich (CDU) i rosyjskich polityków dotyczące polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz polityki gospodarczej – seminaria dla młodych naukowców i polityków dotyczące europejskiej polityki bezpieczeństwa

<p>Młodzieżowych w Federacji Rosyjskiej</p> <p>Organizacje partnerskie w Petersburgu: m.in. Fundacja Muzeum Galiny Starowojtowej, Centrum Polityki Międzynarodowej i Regionalnej (CIRP), Nowogrodzki Parlament Kobiet, Dziennikarskie Centrum ds. Współpracy Międzynarodowej (<i>interjournalist center</i>)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ projekty historyczne <ul style="list-style-type: none"> – wykłady, wystawy, konferencje dotyczące niemieckiego ruchu oporu w drugiej wojnie światowej, relacji RFN–ZSRR, zjednoczenia Niemiec – wykłady niemieckich polityków
<p>Biuro w Wilnie na Białoruś</p> <p>Organizacje partnerskie: Instytut ds. Gospodarki (IPM Research Center), Europejski Uniwersytet Humanistyczny, Centrum Studiów Wschodnio-europejskich z siedzibą w Wilnie, Towarzystwo Niemiecko-Białoruskie</p>	<p>Główne tematy i przykładowe działania (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wsparcie dla sił demokratycznych na Białorusi <ul style="list-style-type: none"> – programy studyjne i informacyjne w RFN dla niezależnych białoruskich dziennikarzy ■ wsparcie dla zmian strukturalnych w białoruskiej gospodarce <ul style="list-style-type: none"> – konferencja dotycząca współpracy regionalnej w energetyce (z innymi partnerami) ■ informowanie Białorusinów na temat integracji europejskiej i perspektyw członkostwa w UE <ul style="list-style-type: none"> Fundacja współorganizuje coroczne Forum Mińskie – skupiające polityków, analityków politycznych i ekonomicznych z Białorusi, RFN i państw sąsiedzkich (we współpracy z innymi organizacjami)
<p>Biuro w Kijowie</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. Instytut Edukacji Politycznej, Laboratorium Inicjatyw Ustawodawczych, Instytut Współpracy Euroatlantycznej, Akademia Ukraińskiej Prasy, ukraińskie partie polityczne i ich organizacje młodzieżowe, Fundacja Braci Kliczko, Yalta-European-Strategy, PAUCI, Biuro Technologii Gospodarczych i Społecznych, Fundacja Wiktora Pinczuka, Centrum Stosunków Amerykańsko-Ukraińskich, Delegacja Komisji Europejskiej na Ukrainę</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wspieranie demokracji i państwa prawa <ul style="list-style-type: none"> – spotkania działaczy ukraińskich młodzieżówek z politykami i ekspertami z Ukrainy, RFN i UE (tzw. Klub KAS) – seminaria dla członków organizacji młodzieżowych na temat państwa prawa, roli młodzieżówek w kształtowaniu ukraińskiej polityki – projekty historyczne – na temat przeszłości Ukrainy – seminaria poświęcone dyskusji na temat zmian w ukraińskim prawie konstytucyjnym – szkolenia dla polityków lokalnych dotyczące samorządu lokalnego ■ integracja europejska i euroatlantyczna <ul style="list-style-type: none"> – seminaria i konferencje poświęcone integracji Ukrainy w struktury euroatlantyczne i europejskie oraz jej udziałowi w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa – seminaria dla dziennikarzy na temat profesjonalnego dziennikarstwa, informowania o UE ■ społeczna gospodarka rynkowa <ul style="list-style-type: none"> – konferencja na temat bezpieczeństwa energetycznego i finansowego w regionie Morza Czarnego

	<p>Biuro w Kiszyniowie (otwarte w listopadzie 2009)</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ integracja europejska i euroatlantycka – konferencja na temat perspektywy europejskiej Mołdawii
	<p>Biuro w Astanie na Kazachstan i Azję Centralną, ponadto filia w Uzbekistanie</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. MSZ Kazachstanu, Kazaski Państwowy Uniwersytet Al-Farabi, Międzynarodowe Centrum Dziennikarskie „MediaNet”, Wschodniokazaski Uniwersytet Państwowy</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ edukacja polityczna młodzieży – seminaria dotyczące systemu politycznego RFN – seminaria dotyczące liberalizacji kodeksu karnego w Uzbekistanie ■ media i polityka – seminaria dotyczące europejskich standardów w dziennikarstwie ■ samorząd lokalny – wizyty studyjne kazachstańskich polityków w RFN na temat samorządu lokalnego
	<p>Biuro w Tbilisi na Kaukaz Południowy, ponadto filia w Erewanie</p> <p>Organizacje partnerskie: Kaukaski Instytut dla Pokoju, Demokracji i Rozwoju (CIPDD), GTZ</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozwój projektów w ramach regionalnego programu „Dialog Polityczny na Kaukazie Południowym” ■ rozwój projektów w ramach współfinansowanego przez UE programu „Democracy Starts With You” <p>Przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> – cykl wykładów dotyczących społecznej gospodarki rynkowej – forum na temat polityki bezpieczeństwa na Kaukazie Południowym – seminarium dotyczące roli i znaczenia programów partii politycznych – konferencja na temat wspierania świadomości obywatelskiej w regionie Morza Czarnego – seminaria dla dziennikarzy dotyczące dziennikarstwa politycznego, śledczego, zarządzania mediami – akademia dla młodych ormiańskich liderów z życia politycznego i gospodarczego – szkoła letnia na temat polityki gospodarczej i społecznej
<p>Fundacja im. Friedricha Eberta</p>	<p>Biuro w Moskwie, ponadto filie w Petersburgu i Nowosybirsku</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. Federacja Niezależnych Związków Zawodowych w Rosji, Rosyjska Konfederacja Pracy, Rosyjska Akademia Nauk (Instytut Europejski, Instytut Gospodarczy, Instytut Socjologiczny, Instytut Gospodarki Światowej i Stosunków Międzynarodowych</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ współpraca między związkami zawodowymi (wymiana doświadczeń) – wspieranie współpracy niemieckich i rosyjskich związków zawodowych – wspieranie branżowych związków zawodowych – doradztwo dotyczące prawa pracy, reprezentowania swoich interesów (szkolenia) ■ polityka gospodarcza i społeczna (skutki integracji z gospodarką światową, wspieranie gospodarki w regionach, polityka zatrudnienia) – organizowanie konferencji, okrągłych stołów i seminariów – tworzenie analiz z zakresu budownictwa komunalnego i socjalnego

	<ul style="list-style-type: none"> ■ dialog społeczeństw obywatelskich (aktywizacja społeczeństwa obywatelskiego w Rosji, wspieranie udziału kobiet w życiu publicznym, niemiecko-rosyjska współpraca) <ul style="list-style-type: none"> – organizowanie szkoleń i seminariów doradczych dla młodych działaczy związków zawodowych – wsparcie międzynarodowych spotkań młodzieży – współorganizowanie Dialogu Petersburskiego – wspieranie kontaktów pomiędzy członkami Dumy i Bundestagu, jak i parlamentów regionalnych ■ polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (możliwości niemiecko-rosyjskiej współpracy i tworzenie kontaktów, dialog między Rosją a UE, europejska i globalna perspektywa partnerstwa w polityce bezpieczeństwa) <ul style="list-style-type: none"> – wspieranie dialogu niemiecko-rosyjskiego na temat polityki zagranicznej i bezpieczeństwa przez organizowanie seminariów i spotkań niemieckich i rosyjskich decydentów i ekspertów
<p>Biuro w Kijowie i filia w Mińsku</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. Narodowy Instytut Kwestii Bezpieczeństwa Międzynarodowego (NIPMB), ukraińskie Centrum Oświaty Politycznej (CPO), odeska organizacja „Nowe pokolenie”</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ współpraca międzynarodowa i integracja europejska Ukrainy <ul style="list-style-type: none"> – konferencja „Rzyka, zagrożenia i możliwości polityki bezpieczeństwa w regionie Morza Czarnego” – podróż studyjna ukraińskich ekspertów ds. energetyki do RFN poświęcona współpracy niemiecko-ukraińskiej w zakresie energii odnawialnych – konferencja „15 lat statusu państwa bez broni atomowej – doświadczenia i gwarancje bezpieczeństwa dla Ukrainy” ■ demokratyzacja i społeczeństwo obywatelskie na Ukrainie <ul style="list-style-type: none"> – seminarium dla młodych polityków na temat roli organizacji młodzieżowych w rozwoju systemu partyjnego – szkoła letnia dla młodych dziennikarzy ■ dialog społeczny na Ukrainie <ul style="list-style-type: none"> – seminarium na temat kredytów MFW dla Ukrainy – szanse i zagrożenia ■ białorusko-europejska współpraca <ul style="list-style-type: none"> – warsztat na temat planowania długofalowego rozwoju miasta – seminarium na temat możliwości udziału Białorusi w projekcie Partnerstwa Wschodniego – Czwarte Rozmowy im. Johanna Raua „Współpraca regionalna w Europie” ■ rozwój społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi <ul style="list-style-type: none"> – konferencja „Rozwój projektu reformy samorządowej na Białorusi”
<p>Biuro w Taszkencie na Azję Centralną, ponadto filie w Ałmaty i Astanie, Biszkeku, Duszanbe</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. Centrum Studiów Strategicznych (CSS, Tadżykistan), organizacja pozarządowa NGO Jahon (Tadżykistan). Centrum poprawy kwalifikacji</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ tworzenie nowej kultury politycznej <ul style="list-style-type: none"> – cykl seminariów dla związków zawodowych na temat praw socjalnych i prawa pracy w Kazachstanie, w Kirgistanie – szkoła letnia dla młodych członków partii politycznych w Uzbekistanie „Strategie przedwyborcze partii politycznych” w Taszkencie – seminarium dotyczące prawa administracyjnego w RFN w Taszkencie – seminarium na temat przyszłości młodego pokolenia w Uzbekistanie i RFN w Taszkencie ■ gospodarka i walka z biedą

	<p>prawników Ministerstwa Sprawiedliwości Uzbekistanu, Centrum Informacyjne „Kelazhak ovozi” (Uzbekistan), Fundacja Aleksandra Knjasewa (Kirgistan)</p>	<p>■ współpraca regionalna i bezpieczeństwo</p> <ul style="list-style-type: none"> – konferencja „Szanghajska Organizacja Współpracy i jej wpływ na integrację regionu” w Biszkeku – seminarium „Wielowektorowość w polityce zagranicznej państw centralnoazjatyckich” w Duszanbe
	<p>Biuro w Tbilisi na Kaukaz Południowy</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. Gruzińskie Centrum Partnerstwo dla Inicjatyw Społecznych, gruzińskie związki zawodowe, gruzińska organizacja „Youth Alternative”, gruziński Parlament, Erewański Press Club, armeńskie Międzynarodowe Centrum Rozwoju Ludzkiego (ICHLD), armeńskie analityczne Centrum Globalizacji i Regionalnej Współpracy (ACGRC), azerski Instytut Praw Mediów (MRI), azerskie Centrum Badań Ekonomicznych (ERC)</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ społeczna gospodarka rynkowa (Gruzja) <ul style="list-style-type: none"> – rozwój gospodarczych instytucji antymonopolowych i regulacyjnych ■ budowanie zaufania na obszarach objętych konfliktem (Gruzja) <ul style="list-style-type: none"> – projekt wspierający dialog między gruzińskimi a rosyjskimi ekspertami ds. polityki międzynarodowej ■ wspieranie uczestnictwa w życiu politycznym (Gruzja) <ul style="list-style-type: none"> – projekt dotyczący reformy systemu politycznego – projekt szkoły wypracowywania programów politycznych dla członków partii – informacyjny portal internetowy „Civil Georgia” ■ poprawa relacji między Armenią a Turcją (Armenia) <ul style="list-style-type: none"> – projekt mający na celu rozbudowę kontaktów między armeńskimi a tureckimi ekspertami ■ wspieranie niezależnych mediów (Armenia, Azerbejdżan) <ul style="list-style-type: none"> – projekt monitorujący działalność państwowej komisji ds. telewizji i radia mający na celu wypracowanie założeń jej reformy ■ wspieranie pokojowego rozwiązywania konfliktów (Armenia, Azerbejdżan) <ul style="list-style-type: none"> – regionalna konferencja dotycząca bezpieczeństwa na Kaukazie Południowym – projekt edukacja polityczna skierowany do Azerów – byłych mieszkańców Górskiego Karabachu ■ wspieranie transformacji demokratycznej (Azerbejdżan) <ul style="list-style-type: none"> – projekt „Młodzież w polityce”: szkolenia dla młodych socjaldemokratów – konferencja „Azerbejdżan i Partnerstwo Wschodnie”
<p>Fundacja im. Heinricha Bölla</p>	<p>Biuro w Moskwie</p> <p>Organizacje partnerskie: Centrum Sacharowa</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ demokracja ■ równouprawnienie kobiet i mężczyzn <ul style="list-style-type: none"> – organizowanie kampanii „Stop seksizmowi” wraz z rosyjskim związkiem dziennikarek – publikacje na temat równouprawnienia ■ ekologia <ul style="list-style-type: none"> – otwarte dyskusje na temat zmian klimatu ■ współpraca międzynarodowa <ul style="list-style-type: none"> – cykliczne „Niemiecko-rosyjskie rozmowy jesienne”, w 2009 roku na temat wpływu polityki historycznej na relacje UE–Rosja – konferencja „Partnerstwo Wschodnie UE i Rosja” – publikacja o perspektywach liberalizacji reżimu wizowego między UE a Rosją – okrągły stół na temat relacji NATO–Rosja

	<p>Biuro w Kijowie na Ukrainę i Białoruś Organizacje partnerskie: m.in. Centrum Krona, Ecoclub, Narodowe Centrum Ekologiczne Ukrainy (NECU), Ukraińskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej (UWEA), Akademia Prasy Ukraińskiej (AUP), Instytut Badań Ekonomicznych i Konsultacji Politycznych (IER), Centrum im. Razumkowa</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ demokracja ■ ekologia <ul style="list-style-type: none"> – cykl seminariów „Szkoła dziennikarstwa społecznego” na temat zmian klimatycznych ■ współpraca międzynarodowa
	<p>Biuro w Tbilisi na Kaukaz Południowy</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ demokracja <ul style="list-style-type: none"> – debaty regionalne (rozwój turystyki w Adżarii a aspekty ekologiczne; przyczyny i konsekwencje wojny rosyjsko-gruzińskiej; los gruzińskich uciekinierów; radziecka przeszłość i problemy ze stalinizmem, projekt modernizacyjny w Gruzji) ■ Europa i Kaukaz Południowy <ul style="list-style-type: none"> – konferencja „Partnerstwo Wschodnie – wspólne płaszczyzny” – raport na temat realizacji przez Gruzję Planu Działania Europejskiej Polityki Sąsiedztwa ■ rozwiązywanie konfliktów
Fundacja Hansa Seidela	<p>Biuro w Moskwie na Rosję</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ federalizm, samorząd lokalny ■ europejska i międzynarodowa polityka bezpieczeństwa ■ bezpieczeństwo wewnętrzne ■ strategia modernizacyjna państwa, gospodarki i społeczeństwa <p>Przykładowe projekty</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ organizowanie seminariów, konferencji, forów dyskusyjnych ■ przeprowadzanie podróży studyjnych do RFN dla osób rozpowszechniających niemiecką kulturę
	<p>Biuro w Kijowie na Ukrainę i Białoruś Organizacje partnerskie: m.in. Akademia Administracji Publicznej przy prezydencie Ukrainy, Ukraiński Uniwersytet Spraw Wewnętrznych, ukraińskie MSW, Instytut Edukacji Politycznej</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozwój kadr administracyjnych oraz instytucji państwowych ■ wsparcie procesu transformacji w polityce, gospodarce i społeczeństwie ■ wsparcie dla polityki bezpieczeństwa wewnętrznego <p>Przykładowe projekty</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ szkolenia dla wykładowców i studentów akademii administracji publicznej ■ szkolenia dla urzędników samorządu lokalnego ■ szkolenia i doradztwo policji

	<p>Biuro w Biszkeku na Kirgistan, Kazachstan, Tadżykistan</p> <p>Organizacje partnerskie: Akademia Zarządzania przy Prezydencie Kirgistanu, Akademia Administracji Publicznej przy prezydencie Kazachstanu, Instytut Kształcenia Służby Publicznej przy prezydencie Tadżykistanu</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ szkolenia dla lokalnych i regionalnych struktur administracyjnych, struktur zarządzania organizacjami pozarządowymi <p>Przykładowe projekty</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ przygotowanie i finansowanie materiałów szkoleniowych ■ organizowanie międzynarodowych szkół letnich, konferencji i seminariów
Fundacja im. Friedricha Naumanna na rzecz Wolności	<p>Biuro w Kijowie na Ukrainę i Białoruś</p> <p>Organizacje partnerskie: m.in. partie polityczne i ich organizacje młodzieżowe</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ gospodarka rynkowa <ul style="list-style-type: none"> – dyskusje: polityczne reakcje na kryzys gospodarczy w RFN i na Ukrainie ■ informowanie o UE i NATO <ul style="list-style-type: none"> – dyskusja: Partnerstwo Wschodnie – szanse i wyzwania dla Ukrainy ■ rozwój demokracji parlamentarnej <ul style="list-style-type: none"> – cykl wykładów: Ukraina przed wyborami prezydenckimi ■ samorząd lokalny
	<p>Biuro w Tbilisi na Kaukaz Południowy</p> <p>Organizacje partnerskie: partia Musawat w Azerbejdżanie, Republikańska Partia Gruzji, Armeński Ruch Narodowy oraz ich organizacje młodzieżowe</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ gospodarka rynkowa i państwo prawa ■ rozwiązywanie konfliktów ■ współpraca państw Kaukazu Południowego ze strukturami europejskimi i euroatlantyckimi
	<p>Biuro w Moskwie na Rosję, Uzbekistan, Kirgistan i Kazachstan</p>	<p>Główne tematy</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wsparcie dla rozwoju kultury politycznej
Fundacja im. Róży Luksemburg	<p>Biuro w Moskwie na kraje byłego ZSRR</p>	<p>Główne tematy i przykładowe projekty (w 2009)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ młodzież i społeczeństwo <ul style="list-style-type: none"> – niemiecko-rosyjski festiwal „Dialog kultur” ■ przestrzeń postradziecka: od konfliktów do współpracy <ul style="list-style-type: none"> – konferencja „Na najbliższym Wschodzie” – konferencja „Specyfika społeczna rozwoju kultury politycznej w Azji Centralnej” ■ perspektywy społeczeństwa obywatelskiego w Rosji <ul style="list-style-type: none"> – okrągły stół „O roli inteligencji”

1.2. Fundacje komercyjne

Fundacje komercyjne w RFN

W RFN istnieje co najmniej kilkadziesiąt fundacji powiązanych z największymi firmami niemieckimi, funkcjonujących jako organizacje pożytku publicznego. Programy fundacji komercyjnych są w całości finansowane ze środków własnych. Działalność tych fundacji, poza filantropijną, służy lobbingowi na rzecz tworzenia takich ram politycznych, gospodarczych i społecznych, które odpowiadałyby międzynarodowej działalności niemieckich koncernów. Jednocześnie koncerny te poprzez działalność związanych z nimi fundacji (często noszących ich nazwę) zyskują poprawę wizerunku i renomę firmy zainteresowanej wdrażaniem zasady społecznej odpowiedzialności biznesu.

Fundacje komercyjne realizują projekty w kilku obszarach, np. nauka, edukacja (ważnym elementem jest przyznawanie stypendiów, w tym studentom z zagranicy), opieka zdrowotna, społeczeństwo, kultura. Kilkanaście dużych fundacji komercyjnych lub organizacji prowadzących działalność niekomercyjną (finansowaną przez niemieckie firmy) realizuje również programy w obszarze polityki międzynarodowej. Można wyróżnić fundacje komercyjne, których celem jest wsparcie dla integracji europejskiej (Dział Europa w Fundacji Bertelsmanna), jak też fundacje skupione na rozwijaniu relacji transatlantycznych (organizacja Atlantik-Brücke, finansowana przez kilkadziesiąt niemieckich firm). Wspieranie obu tych idei już od powstania RFN związane było z interesem niemieckich przedsiębiorców dążących do stworzenia wspólnego rynku w Europie Zachodniej, poprawy relacji niemiecko-amerykańskich i wizerunku RFN w USA – jako podstawy dla rozwijania niemieckiego eksportu do Stanów Zjednoczonych.

Fundacje komercyjne na Wschodzie

W ramach programów „dialogu i porozumienia międzynarodowego” fundacje komercyjne – takie jak Fundacja Roberta Boscha, Fundacja BMW Herberta Quanta, Fundacja Körbera, Towarzystwo Alfreda Herrhausena, Fundacja Alfreda Kruppa von Bohlen und Halbach – kierują swoje działania również do regionów Europy Środkowej-Wschodniej, Azji Centralnej oraz Kaukazu Południowego. Działalność fundacji komercyjnych skierowana jest do elit polityki, gospodarki, społeczeństwa obywatelskiego, zarówno w RFN, jak i w państwach WNP. Fundacje komercyjne promują politykę „zmiany poprzez powiązania” (szczególnie wobec Rosji) wśród własnych elit politycznych oraz działają na rzecz poprawy wizerunku RFN na Wschodzie i stworzeniu przyjaznego klimatu dla niemieckich działań politycznych i gospodarczych.

Celem fundacji komercyjnych jest tworzenie sieci kontaktów liderów z RFN i państw WNP, która ma służyć pogłębianiu zaufania do działań politycznych i gospodarczych RFN. Fundacje komercyjne nie mają przedstawicielstw w omawianych państwach. Działają na zasadzie „pośredniczenia” w nawiązywaniu kontaktów między elitami niemieckimi a zagranicznymi, przyczyniając się do wymiany informacji. Organizują ekskluzywne konferencje oraz rozmowy w wąskim gronie osób wywodzących się z wyższych kręgów administracji państwowej i kół biznesowych²⁰.

²⁰ Thomas Paulsen, „Reden ist Handeln” w *Neue Züricher Zeitung*, 09.03.2010, Nr. 56, s. 23.

Podobnie jak fundacje polityczne, **fundacje komercyjne przykładają dużą wagę do nawiązywania i utrzymywania kontaktów z młodymi liderami i obiecującymi działaczami życia polityczno-gospodarczego**. Skupiają się na tworzeniu sieci kontaktów niemiecko-zagranicznych poprzez specjalne programy „Young Leaders”, w ramach których organizowane są konferencje, seminaria, wyjazdy studyjne. Fundacje komercyjne dużą wagę przywiązują również do podtrzymywania tak zapoczątkowanych znajomości poprzez programy Alumni skierowane do byłych uczestników programów „Young Leaders”. Programy przyczyniają się do identyfikacji z daną fundacją czy uczestnikami konkretnego programu „Young Leaders”, a także sprawiają, iż oczywiste staje się przekazywanie poufnych informacji, porad i służenie siecią własnych kontaktów.

Fundacje komercyjne funkcjonują również jak pewnego rodzaju think tanki popierające określone wizje w niemieckiej polityce zagranicznej. Z reguły pracownicy fundacji komercyjnych nie publikują własnych analiz, jednak teksty zaproszonych do współpracy polityków, analityków czy dziennikarzy mają charakter lobbistyczny i wspierają określoną tezę.

Fundacje komercyjne dążą do budowania pozytywnego wizerunku RFN w krajach regionu. W tym celu rozwijają projekty skierowane do szerszej grupy odbiorców (przede wszystkim Fundacja Roberta Boscha), w ramach których niemieccy lektorzy, menedżerowie kultury, emerytowani profesorzy wysyłani są za granicę w celu promowania niemieckiego języka, kultury i nauki.

Tabela 5. Przedstawicielstwa niemieckich fundacji politycznych w krajach WNP

Fundacja komercyjna	Działania	Charakterystyka
Fundacja BMW Herberta Quandta (BMW Stiftung Herbert Quandt, fundacja powiązana ze spółką BMW AG)	Niemiecko-rosyjskie rozmowy w Baden-Baden (od 2007; w latach 2002–2007 Rosyjsko-Niemieckie Forum dla Młodych Liderów)	Tygodniowe intensywne seminarium dla niemieckich i rosyjskich menedżerów wyższego szczebla w wieku do lat 45. Organizowane we współpracy z Fundacją Roberta Boscha oraz Komisją Niemieckiej Gospodarki ds. Wschodu; odbywają się na jesieni w Baden-Baden. Mają na celu wymianę poglądów na tematy gospodarcze i polityczne oraz tworzenie niemiecko-rosyjskich sieci kontaktów
	<i>German-Russian Young Leaders Program</i>	Młode, polecane osoby z kręgów gospodarczych, politycznych, liderzy społeczeństwa obywatelskiego z Niemiec i Rosji spotykają się na seminariach i konferencjach. Fundacja zapewnia ciekawy program oraz w ramach Alumni podtrzymywanie kontaktów w przyszłości
	Portal n-ost	Wsparcie dla portalu internetowego n-ost publikującego artykuły i reportaże z Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej

Fundacja Körbera (Oddział ds. Polityki Międzynarodowej w Berlinie), (Körber Stiftung, fundacja powiązana z koncernem papierowo-tytoniowym Körber AG)	Rozmowy Bergedorfskie (<i>Bergedorfer Gesprächskreis</i>)	Ekskluzywne konferencje odbywające się dwa razy do roku w Berlinie dotyczące aktualnych problemów polityki międzynarodowej. Służące tworzeniu kontaktów pomiędzy wysokimi rangą politykami z RFN i danego regionu/kraju
	Śniadania polityczne (<i>Politische Frühstücke</i>)	Zamknięte spotkania przedstawicieli niemieckiej administracji państwowej z zaproszonymi politykami z Europy Wschodniej, Kaukazu, Azji Centralnej (dominują Rosjanie) oraz Bliskiego Wschodu. Spotkania służą nawiązywaniu kontaktów, są dla polityków zagranicznych możliwością przedstawienia polityki własnego państwa w poufnej atmosferze
Towarzystwo im. Alfreda Herrhausena Forum Międzynarodowe Deutsche Bank	Projekt Foresight	Projekt mający na celu stymulowanie debaty na temat polityki międzynarodowej w realiach wielobiegunowego świata. Jednym z badanych obszarów jest Rosja. W ramach projektu organizowane są konferencje, wydawane publikacje i rekomendacje polityczne
Fundacja im. Roberta Boscha (Robert Bosch Stiftung, fundacja powiązana z firmą Robert Bosch GmbH)	Program Porozumienie między narodami – Europa Środkowa, Europa Południowo-Wschodnia, państwa WNP, Chiny	
	a. promocja niemieckiej kultury i języka	menedżerowie kultury z RFN – wysłani do krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz Rosji, osoby z tych krajów kierowane na podobnej zasadzie do RFN
	b. polityka i społeczeństwo obywatelskie	<p>Forum UE–Rosja (EU-Russia Forum) – we współpracy z EU-Russia Centre; dopełnienie podobnego bilateralnego forum między RFN a Rosją (Dialogu Petersburskiego); ma na celu zdefiniowanie nowego „strategicznego partnerstwa UE–Rosja”</p> <p>Kolegium Theodora Heussa – we współpracy ze stowarzyszeniem MitOst fundacja organizuje seminaria i szkoły letnie dla działaczy społecznych z krajów objętych programem i wspiera realizację projektów po powrocie do macierzystego kraju</p> <p>Rozmowy Kijowskie – we współpracy z PAUCI, Niemieckim Towarzystwem Wiedzy o Europie Wschodniej (DGO) i kanałem telewizyjno-radiowym Deutsche Welle fundacja organizuje niemiecko-ukraińską konferencję zrzeszającą przedstawicieli organizacji pozarządowych, nauki mediów i polityki z RFN i Ukrainy na tematy związane ze społeczeństwem obywatelskim</p> <p>Program Kontaktowy na Białoruś – we współpracy z Niemieckim Towarzystwem Wiedzy o Europie Wschodniej (DGO) fundacja w ramach programu wspiera mikroprojekty współpracy niemiecko-białoruskiej skierowane do organizacji społecznych z RFN i Białorusi</p> <p>Niemiecko-Rosyjskie Rozmowy w Baden-Baden – we współpracy z Fundacją BMW Herberta Quanta (zob. wyżej)</p>

	<p>c. wymiana międzynarodowa</p>	<p>Lektorzy języka niemieckiego kierowani do krajów Europy Środkowo-Wschodniej</p> <p>Fundacja Niemiecko-Rosyjskiej Wymiany Młodzieżowej – we współpracy z Komisją Gospodarki Niemieckiej ds. Wschodu, Federalnym Ministerstwem ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży oraz Miastem Hamburg, wspierane projekty: rosyjsko-niemiecki parlament młodzieży</p> <p>Kolegium Dyplomatów – we współpracy z niemieckim MSZ i Niemieckim Towarzystwem ds. Polityki Zagranicznej (DGAP); w ramach kolegium rocznie 12 młodych dyplomatów z krajów Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej pracujących w RFN bierze udział w wizytach studyjnych, dyskusjach i wydarzeniach kulturalnych w RFN</p> <p>Niemieccy studenci/absolwenci wysyłani są do szkół podstawowych, gimnazjalnych i licealnych krajów regionu w celu nauczania języka niemieckiego (3–6 miesięcy)</p> <p>Inicjatywa Johanna Gottfrieda Herdera – we współpracy z Niemiecką Centralą Wymiany Akademickiej (DAAD) i Fundacją Hertie; w jej ramach emerytowani niemieccy profesorowie i docenci prowadzą zajęcia na uniwersytetach i szkołach wyższych w krajach regionu (przede wszystkim w Azji Centralnej)</p> <p>Centrum Europy Środkowej i Wschodniej Fundacji Roberta Boscha – we współpracy z Niemieckim Towarzystwem ds. Polityki Zagranicznej (DGAP); centrum zajmuje się obszarem Europy Wschodniej</p>
<p>Fundacja Alfrieda Kruppa von Bohlen und Halbach (Alfried Krupp von Bohlen und Halbach-Stiftung, powiązana ze spółką ThyssenKrupp AG)</p>	<p>Greifswaldzkie Ukrainicum organizowane przez Kolegium Naukowe im. Alfrieda Kruppa w Greifswaldzie</p>	<p>Dziesięciodniowa międzynarodowa szkoła letnia poświęcona językowi, historii, polityce, kulturze i literaturze ukraińskiej</p>

2. Współpraca rozwojowa

Współpraca rozwojowa²¹ jest w RFN jednym z elementów polityki zagranicznej i zagranicznej polityki ekonomicznej. Ponad 60% środków przeznaczanych na niemiecką współpracę rozwojową wydawane jest w ramach współpracy dwustronnej. Najbardziej aktywne na tym polu jest samodzielne Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (BMZ), które prowadzi niemiecką politykę rozwojową głównie wobec krajów rozwijających się. Ważnymi podmiotami, zwłaszcza dla badanego regionu, są również poszczególne federalne ministerstwa – m.in. gospodarki, finansów, spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, rolnictwa, ochrony środowiska, które rozwijają własne projekty współpracy rozwojowej.

Niemiecka polityka rozwojowa na Wschodzie

Po ostatnich dwóch rozszerzeniach UE niemiecka aktywność przesunęła się z państw środkowoeuropejskich dalej na wschód i koncentruje się obecnie na państwach WNP. Programy współpracy rozwojowej są finansowane głównie z budżetu federalnego i mają na celu rozwój m.in. struktur administracyjnych, ustawodawstwa, infrastruktury, poziomu życia w państwach, które z tych programów korzystają. Niemiecka współpraca rozwojowa oparta na zasadzie wygrana–wygrana jest korzystna zarówno dla państw partnerskich nią objętych, jak i dla RFN, która wyciąga z tych programów korzyści polityczno-gospodarcze. Programy współpracy rozwojowej pomagają w **tworzeniu sieci kontaktów** pomiędzy niemiecką administracją a strukturami administracji w państwach partnerskich. Sieci te są następnie wykorzystywane w celu **rozwijania dalszej bilateralnej współpracy**. W ramach projektów współpracy rozwojowej (np. w rolnictwie lub ochronie środowiska) wdrażane są niemieckie technologie i używane niemieckie produkty. Takie projekty często inicjują komercyjną współpracę. **W pośredni sposób wspierane są więc niemieckie interesy eksportowe**. Poprzez usługi doradcze w procesach legislacyjnych Niemcy starają się **uzyskiwać wpływ na kształtowanie ram prawno-gospodarczych**, a także uzyskują lepszą orientację w przepisach prawnych danego kraju w interesujących ich obszarach.

Projekty współpracy rozwojowej niemieckich ministerstw przeprowadzane są w dużej mierze przez wyspecjalizowane organizacje finansowane z budżetu federalnego (tzw. organizacje wykonawcze – *Durchführungsorganisationen*) o różnej formie prawnej (patrz Tabela 6). Ministerstwa korzystają również ze swoich urzędników i ekspertów lub zlecają koordynację/realizację konkretnych projektów organizacjom pozarządowym lub firmom. Wyszczególniane w RFN formy współpracy rozwojowej to **współpraca techniczna i personalna** (np. finansowanie usług doradczych, ekspertów, szkoleniowców; realizowana głównie przez GTZ, InWent, CIM) oraz **finansowa** (np. finansowanie projektów infrastrukturalnych, inwestycji w szkolnictwo i opiekę zdrowotną, ochronę środowiska i rolnictwo, wsparcie SME i sektora bankowego; realizowana głównie przez KfW). Projekty współpracy rozwojowej uzgadniane są na

²¹ Przy analizie systemu niemieckiej polityki rozwojowej warto wspomnieć o problemach natury definicyjnej. Podczas gdy w Polsce używa się terminu „pomoc rozwojowa”, w RFN od początku lat 90. preferuje się termin „współpraca” lub „polityka rozwojowa”. Zmiana nazwy nie oznacza zmiany treści, jednak bardziej pozytywny wydźwięk terminu „współpraca rozwojowa” wpływa na lepsze postrzeganie RFN. Ma bowiem wskazywać na partnerskie traktowanie państw-odbiorców w polityce rozwojowej i podkreślać dwustronność współpracy i współdecyzyjność w inicjowaniu i realizacji projektów. Teoretycznie projekty współpracy rozwojowej ustalane są pomiędzy niemieckim rządem/ministerstwem a rządem/ministerstwem kraju partnerskiego, który formułuje zapotrzebowanie na realizację projektów w konkretnej dziedzinie w ramach międzyrządowych/międzyresortowych umów. Faktycznie jednak, z oczywistych względów, to strona niemiecka ma przewagę w ustalaniu priorytetów bilateralnej współpracy rozwojowej.

szczeblu ministerialnym między RFN a danym krajem w ramach odpowiednich umów i konsultacji międzyresortowych. Partnerami niemieckich podmiotów w realizacji projektów rozwojowych są głównie struktury administracji państwowej i lokalnej w krajach partnerskich.

Decentralizacja „współpracy rozwojowej” i prowadzenie jej przez kilkanaście nawet instytucji stwarza wprawdzie problemy związane z koordynacją i dublowaniem się programów i środków, co jest przedmiotem krytyki w RFN. Poprzez tak rozbudowany system współpracy rozwojowej w państwach WNP Niemcy uzyskują jednak gęstą sieć kontaktów i połączeń pomiędzy podmiotami administracji, czym wzmacniają swoją pozycję najważniejszego europejskiego partnera politycznego i gospodarczego państw wschodnioeuropejskich.

Wykorzystanie przez RFN projektów unijnych – Niemcy stawiają na *twinning*

Ministerstwa oprócz realizacji własnych programów starają się wykorzystywać możliwości stwarzane przez unijne programy pomocowe – przede wszystkim przez program współpracy bliźniaczej (*twinning*). Poprzez *twinning* uzyskują bowiem podobne korzyści jak w projektach bilateralnych współpracy rozwojowej. W ramach *twinningu* tworzone są partnerstwa administracji publicznej z krajów dawcy i odbiorcy pomocy. RFN jest jednym z najaktywniejszych państw UE²², jeśli chodzi o ubieganie się o udział w realizacji projektów współpracy bliźniaczej. Od 2006 roku RFN stara się zwiększyć swój udział w projektach *twinningowych* – obecnie w ramach IPA (Instrument Pomocy Przedakcesyjnej skierowany do Albanii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Serbii oraz Kosowa) oraz ENPI (skierowany do krajów objętych Europejską Polityką Sąsiedztwa). Obecnie niemieckie ministerstwa przygotowują się do wykorzystania środków dodatkowo wydzielonych w ramach Partnerstwa Wschodniego, a rząd federalny w wydawanych przez siebie biuletynach informuje, że udział RFN w unijnych projektach *twinningowych* jest jednym z instrumentów wspierania niemieckich przedsiębiorstw za granicą²³.

Tabela 6. Główne organizacje wykonawcze niemieckiej współpracy rozwojowej²⁴

Współpraca techniczna	
GTZ – Niemieckie Towarzystwo Współpracy Technicznej	Jest główną instytucją niemiecką prowadzącą współpracę techniczną. GTZ wspiera przekształcenia struktur gospodarczych na poziomie lokalnym i regionalnym, kształcenie zawodowe, publicznych struktur zarządzania, doradza w prywatyzacji

²² Według danych BMWi, do 2006 roku instytucje niemieckie były partnerem głównym (*leading partner*) w 336 projektach *twinningowych* i 110 projektach typu *Twinning Light* z ogółu 2174 projektów rozpisanych przez Komisję Europejską. Niemieckie instytucje były również – w ramach konsorcjów instytucji z kilku krajów – młodszym partnerem (*junior partner*) w 97 projektach *twinningowych*. W 2006 roku RFN były państwem, które realizowało najwięcej unijnych projektów *twinningowych*. Z 292 projektów unijnych, niemieckie instytucje zrealizowały 55. Źródło: BMWi, Zadania BMWi w ramach projektów *twinningowych*, grudzień 2007, <http://lexikon.bmwi.de/BMWi/Redaktion/PDF/E/eu-twinning-aufgaben,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf>

²³ „Z *twinningiem* do Europy”, *Magazin Europapolitik*, nr 65, 05/2010, źródło: www.bundesregierung.de/Content/DE/Magazine/MagazinEuropapolitik/065/th-2-twinning.html

²⁴ W trakcie powstawania raportu pojawiały się informacje prasowe o reformie systemu instytucji współpracy rozwojowej, finansowanych z budżetu federalnego, którą chce przeprowadzić nowy szef BMZ, Dirk Niebel (FDP). Niewykluczone, że niektóre z tych instytucji zostaną połączone i powstanie jedna organizacja skupiająca dotychczasowe zadania, np. GTZ, InWEnt i DEG.

Współpraca finansowa	
KfW Entwicklungsbank – Bank Współpracy Rozwojowej	Jest instytucją bankową – członkiem grupy bankowej KfW Bankengruppe (80% akcji rząd niemiecki, 20% kraje związkowe). Prowadzi współpracę finansową na zlecenie poszczególnych ministerstw. Samodzielnie lub we współpracy z innymi instytucjami wspiera projekty za granicą, głównie dotyczące małych i średnich przedsiębiorstw (SME), mikrofinansowania, sektora bankowego
Współpraca gospodarcza	
DEG – Niemieckie Towarzystwo Inwestycji i Współpracy Rozwojowej	Jest instytucją bankową – członkiem grupy bankowej KfW. DEG wspiera finansowo oraz doradczo partnerstwa publiczno-prawne firm niemieckich z instytucjami za granicą. Realizuje długofalowe projekty we wszystkich sektorach gospodarki, od rolnego poprzez przemysł przetwórczy i usługi do infrastruktury
Współpraca personalna	
CIM – Centrum Międzynarodowej Migracji i Rozwoju	Jest spółką prawa cywilnego (Arbeitsgemeinschaft) zawiązaną przez GTZ i Federalną Agencję Pracy (BA). Jest swoistą agencją pośrednictwa pracy w sektorze współpracy rozwojowej – wysyła niemieckich ekspertów na stanowiska kierownicze w krajach partnerskich do różnych instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, zrzeszeń przedsiębiorstw, współfinansując ich wynagrodzenie. Eksperti CIM pracują w dziedzinach priorytetowych dla niemieckich celów współpracy rozwojowej. Program ma na celu wprowadzanie standardów zachodnich i lepszych metod zarządzania
InWEnt – Międzynarodowe Kształcenie Uzupełniające i Rozwój	Jest spółką użyteczności publicznej (Internationale Weiterbildung und Entwicklung gGmbH). Prowadzi programy <i>capacity building</i> , skierowane do zagranicznej kadry kierowniczej i specjalistów z polityki, zarządzania, gospodarki i społeczeństwa obywatelskiego mające na celu podwyższenie ich kwalifikacji

2.1. Działania ministerstwa współpracy rozwojowej (BMZ)

Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (BMZ) zajmuje się głównie polityką rozwojową RFN wobec krajów w Afryce, Ameryce Południowej i Azji oraz realizacją takich celów, jak: zwalczanie biedy, walka z AIDS, zapobieganie kryzysom i konfliktom zbrojnym, ochrona środowiska naturalnego. Jako jedyne z ministerstw podkreślało – do czasu zawiązania koalicji CDU/CSU/FDP w 2009 roku – niezależność swoich działań od interesów niemieckiej polityki zagranicznej. W 2009 roku partia FDP, która przed wyborami postulowała wcielenie BMZ do MSZ, wysunęła na stanowisko szefa BMZ liberała Dirka Niebla. Postuluje on większą ekonomizację polityki rozwojowej oraz bezpośrednio podporządkowanie jej niemieckim interesom politycznym i gospodarczym.

BMZ w bardziej ograniczonym zakresie prowadzi projekty w państwach WNP, gdzie największym programem jest Inicjatywa Kaukaska (Kaukasus-Initiative). Została ona powołana w 2001 roku, a w jej ramach rozwijane są projekty na obszarze współpracy technicznej i finansowej.

Tabela 7. Programy pomocy rozwojowej BMZ w państwach WNP

Inicjatywa Kaukaska – sześć priorytetowych obszarów	
1. Rozbudowa demokratycznego systemu państwa prawa	<ul style="list-style-type: none"> – doradztwo prawne prowadzone przez niemieckich ekspertów, głównie w procesach ustawodawczych, sądownictwie i stosowaniu prawa – programy szkoleniowe dla prawników, sędziów, notariuszy – tworzenie <i>networks</i> obejmujących kraje Kaukazu Południowego – organizowanie fachowych konferencji na dany temat z udziałem sędziów/prawników z wszystkich trzech krajów
2. Wzmocnienie lokalnych struktur demokratycznych i społeczeństwa obywatelskiego	<ul style="list-style-type: none"> – partnerstwo miast (projekty <i>twinning</i>): współpraca niemieckich miast z południowokaukaskimi i tworzenie partnerstw w konkretnych dziedzinach (np. Saarbrücken–Tbilisi: reforma administracyjna; Liberach–Telawi: młodzież i polityka socjalna; Ludwigshafen–Sumgait: polityka komunalna, ochrona środowiska) – wsparcie inicjatyw przyczyniających się do pokojowego rozwiązywania konfliktów Armenia–Gruzja–Azerbejdżan (stworzono fundusz wspierania inicjatyw zapobiegających konfliktom; ponadto GTZ współpracuje z niemieckimi politycznymi fundacjami w organizacji multilateralnych seminariów, konferencji, okrągłych stołów itd.)
3. Wsparcie prywatnych inicjatyw gospodarczych	<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie funduszy gwarancyjnych dla kredytów – powołanie ponadregionalnych konferencji dla bankowców – wsparcie dla wyróżnionych banków w kredytowaniu SME – szkolenia dla pracowników z wybranych branż
4. Wsparcie sektora energetycznego	<ul style="list-style-type: none"> – renowacja stukilometrowej linii przesyłu energii elektrycznej oraz stacji przesyłowych między Armenią a Gruzją – projekty większego wykorzystania energii odnawialnej
5. Ochrona środowiska	<ul style="list-style-type: none"> – rozbudowa transgranicznych parków narodowych na Kaukazie Południowym
6. Zwalczanie gruźlicy	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie finansowe i merytoryczne dla regionalnego programu zwalczania gruźlicy (Armenia, Gruzja, Azerbejdżan)

2.2. Doradztwo gospodarcze

Federalne Ministerstwo Gospodarki i Technologii (BMW) prowadzi własną ofertę programów współpracy rozwojowej dla państw WNP. Projekty realizowane są przez wyspecjalizowane firmy doradcze lub agencje państwowe **w ramach kontynuacji programu TRANSFORM²⁵**. Dwa najważniejsze programy to działalność stałych grup doradczych ekonomistów na Białorusi i na Ukrainie współpracujących z białoruskimi i ukraińskimi instytutami gospodarczymi i instytucjami rządowymi.

²⁵ Pierwsza edycja programu TRANSFORM, w którym udział brało więcej ministerstw, była prowadzona w latach 1993–2003 i skierowana do krajów ubiegających się o członkostwo w UE, m.in. Polski, Czech, Słowacji, Węgier i państw bałtyckich.

Dzięki projektom realizowanym przez BMWi Niemcy uzyskują:

- ekspertyzę i informacje o gospodarce danego kraju oraz bieżące informacje o konkretnych, najbardziej istotnych dla niemieckich firm sektorach²⁶
- wpływ – poprzez analizy i doradztwo – na kształtowanie ustawodawstwa w danych krajach w kierunku zgodności ze standardami i normami UE
- wpływ na kształtowanie debaty o polityce gospodarczej i podatkowej, w tym poprzez szkolenie lokalnych ekspertów
- zwiększenie szans niemieckich firm wejścia na lokalne rynki – poprzez informację o przetargach ogłaszanych przy projektach pomocowych (w dziedzinie ochrony środowiska, energetyki, infrastruktury) czy poprzez utrzymywanie kontaktów z zagranicznymi menedżerami biorącymi udział w programach pomocowych BMWi
- partnerów w administracjach publicznych danych krajów do współpracy na forach unijnych i międzynarodowych.

W przypadku **współpracy bliźniaczej** finansowanej przez UE to właśnie BMWi przeprowadza najwięcej projektów oraz jest koordynatorem ds. *twinningu* w RFN²⁷. Do dwóch ostatnich rozszerzeń UE niemieckie BMWi koncentrowało się na realizacji projektów w krajach-kandydatach do członkostwa (obecnych nowych krajach członkowskich), a obecnie stara się realizować więcej projektów w krajach WNP. W latach 2003–2005 BMWi przeprowadziło siedem projektów jako *leading partner* w Rosji, Armenii, Gruzji i na Ukrainie oraz dwa projekty jako *junior partner*. Priorytetowymi obszarami, na których BMWi realizuje projekty twinningowe są: polityka gospodarcza, w tym doradztwo makroekonomiczne, polityka regionalna/fundusze strukturalne, certyfikacja (certyfikowanie i standaryzacja), nadzór rynkowy, polityka energetyczna, wspieranie SME, innowacyjność, dostosowywanie prawa i praktyki zamówień publicznych do standardów UE, prawo ochrony konkurencji i konsumenta, dotacje unijne.

Tabela 8. Projekty realizowane przez BMWi

W ramach programu TRANSFORM	
Program szkoleniowy dla menedżerów z małych i średnich przedsiębiorstw (SME) z krajów Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej	Koordynatorem programu jest KfW, wykonawcą – organizacja InWEnt. Menedżerowie odbywają staże i szkolenia w niemieckich firmach w RFN. Krajami biorącymi udział w programie są: Rosja, Ukraina, Białoruś, Mołdawia, Kazachstan, Uzbekistan, Kirgistan, Turkmenistan
Niemiecki Zespół Ekonomiczny (German Economic Team, GET) na Białorusi²⁸	Zespół niemieckich ekspertów, którzy w ramach współpracy z białoruskim instytutem IPM Research Center monitorują główne sektory białoruskiej gospodarki, promują dialog białoruskich i niemieckich ekspertów na temat rozwoju białoruskiej gospodarki i przygotowują analizy z dziedzin:

²⁶ Patrz prezentacja Niemieckiej Grupy Doradczej na Ukrainie podczas 7. Konferencji Ambasadorów w niemieckim MSZ, 4 września 2007 roku, <http://www.bauindustrie.de/europa/artikel/Vortrag%20Botschafterkonferenz%204%20Sep07%20-2.pdf>

²⁷ Niemiecki Krajowy Punkt Kontaktowy (National Contact Point, NCP) mieści się obecnie w Federalnym Ministerstwie Gospodarki w Dziale ds. Europejskich (Referat EB6). Wcześniej (do 2006 roku) znajdował się w Federalnym Ministerstwie Finansów. W porównaniu: Polski Krajowy Punkt Kontaktowy mieścił się do grudnia 2009 roku w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej, od 2010 roku znajduje się w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

²⁸ Więcej informacji na stronie: <http://www.get-belarus.de/?content=home>

	<ul style="list-style-type: none"> – makroekonomii (polityka pieniężna i kursów walutowych, polityka finansowa i obsługa długu, polityka handlowa) – rozwoju sektora finansowego (sektor bankowy i rozwój rynku kapitałowego, regulacja i nadzór rynku finansowego) – rozwoju prywatnej przedsiębiorczości (doradztwo prywatyzacyjne, poprawa warunków inwestycyjnych, przyciąganie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, sytuacja małych i średnich przedsiębiorstw) – energetyki (sektor energii elektrycznej, gazu i ropy naftowej, inicjatywy zwiększenia efektywności energetycznej, energia odnawialna) – rolnictwa (analizy produktywności, reformy strukturalne w rolnictwie)
Niemiecka Grupa Doradcza ds. Reform Gospodarczych (German Advisory Group on Economic Refoms) na Ukrainie²⁹	<p>Działa na Ukrainie od lat 90. Niemieccy eksperci ds. reform gospodarczych doradzali rządowi Wiktora Juszczenki, Anatolija Kinacha, Julii Tymoszenko, Jurija Jechanurowa i Wiktora Janukowycza. Obecnie stale pracuje na Ukrainie pięciu niemieckich ekspertów z grupy doradczej. W 1999 roku z inicjatywy niemieckiej grupy uruchomiono Instytut Badań Ekonomicznych i Konsultacji Politycznych (IER). Jest on finansowany przez rządy Ukrainy i Niemiec. Celem było stworzenie samodzielnego ośrodka badawczego, który będzie doradzał i służył analizą decydującym w ukraińskim rządzie i ośrodkach pozarządowych oraz szkolił i wspierał ukraińskich ekonomistów. Niemiecka Grupa Doradcza na Ukrainie pełni te same zadania co Niemiecki Zespół Ekonomiczny na Białorusi (monitorowanie najważniejszych sektorów z punktu widzenia interesów niemieckiej gospodarki)</p>
W ramach twinningu	
Ukraina	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla standaryzacji i nadzoru rynkowego – wsparcie dla zwiększenia współpracy w przestrzeni kosmicznej między Ukrainą a Unią Europejską (udział RFN w obu projektach jako <i>junior partner</i>)
Azerbejdżan	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla reformy strukturalnej i zbliżenia standardów prawnych z UE w sektorze gazowym i elektroenergetycznym – rozbudowa urzędu ds. standaryzacji

2.3. Sektor bankowy

Federalne Ministerstwo Finansów (BMF) w ramach kontynuacji programu TRANSFORM (patrz wyżej) koncentruje programy współpracy rozwojowej w państwach WNP, głównie w Rosji i na Ukrainie, wspierając działalność małych i średnich przedsiębiorstw (SME) oraz przemiany sektora bankowego. Projekty BMF rozwija KfW Bank Rozwojowy, który oferuje we współpracy z lokalnymi bankami linie kredytowe dla SME, przeznaczone na finansowanie projektów innowacyjnych i inwestycyjnych. **Korzyścią takiej współpracy dla RFN jest większa dostępność kredytów dla SME w tych państwach, w tym dla spółek-córek niemieckich przedsiębiorstw lub firm *joint venture* z niemieckim udziałem. Ponadto w ramach projektów innowacyjnych i inwestycyjnych kredytowanych przez KfW firmy kupują maszyny, urzą-**

²⁹ Więcej informacji na stronie: <http://www.beratergruppe-ukraine.de/?content=home>

dzenia i produkty często pochodzące z RFN. Według danych KfW, 60% towarów i usług finansowanych przez kredyty udzielone ze środków tego banku w Rosji pośrednio lub bezpośrednio przyczynia się do rozwoju gospodarki RFN³⁰.

Tabela 9. Główne projekty BMF w Rosji i na Ukrainie

Rosja	
Program kredytowy APEX w Rosji	Powstał w 2004 roku i jest skierowany do rosyjskich SME. Ma na celu zwiększenie dostępu małych i średnich firm do kredytów przeznaczanych na sfinansowanie modernizacji firmy, rozszerzenia jej działalności czy potrzebnych inwestycji. KfW współpracuje w tym celu finansowo i doradczo z 15 rosyjskimi bankami. Do końca 2009 roku w ramach programu udzielono ok. 10 tysięcy kredytów o łącznej wartości ok. 550 milionów euro
Ukraina	
Wsparcie dla mikrofirm oraz SME poprzez Fundusz Niemiecko-Ukraiński (DUF)	DUF został ustanowiony wspólnie przez KfW oraz Ukraiński Bank Narodowy i ukraińskie Ministerstwo Finansów. Za pomocą DUF wspierane są ukraińskie banki kredytujące mikrofirmy oraz SME. Wybrane banki (głównym partnerem jest ProCredit Bank Ukraina) mają dostęp do atrakcyjnie oprocentowanych środków finansowych pod warunkiem udzielania z nich kredytów zdefiniowanej przez program grupie docelowej – mikrofirmom i SME. Do końca 2009 roku udzielono ok. 160 tysięcy kredytów o łącznej wartości 673 milionów euro

2.4. Rolnictwo

Federalne Ministerstwo Rolnictwa (BMELV)³¹ postrzega rolnictwo w Rosji, na Ukrainie, w Kazachstanie i na Białorusi jako sektor dynamicznie rozwijający się. Niemcy widzą w rozwoju tego sektora perspektywę wzrostu eksportu niemieckich technologii i produktów związanych z rolnictwem – nasion, środków ochrony roślin, maszyn i urządzeń do uprawy ziemi i przetwórstwa spożywczego. Ministerstwo prowadzi **programy współpracy bilateralnej** z Rosją, Ukrainą oraz Kazachstanem oraz regionalny program obejmujący Ukrainę, Rosję i Białoruś. W ramach programów rozwijane są projekty trwające od 3 do 5 lat. Mają one na celu **doradztwo przy opracowywaniu ustawodawstwa i przy administracyjnym wdrażaniu reform, wspieranie bilateralnej współpracy gospodarczej, doradztwo na poziomie lokalnym oraz szkolenia specjalistów i menedżerów**. Rozwijane są trzy rodzaje projektów:

- projekty w rodzaju „Dialogu Agrarnego” mają na celu doradzanie parlamentom, rządowi i podporządkowanym im organom w zakresie ustawodawstwa
- projekty mające na celu zaznajamianie partnerów z najnowszą techniką i technologiami – szkolenie specjalistów i menedżerów we współpracy z niemieckimi przedsiębiorstwami; wiążą korzyści z rozwoju gospodarstw rolnych w danym kraju z interesami niemieckich firm z tej branży; są rozwijane z merytorycznym i finansowym udziałem niemieckich firm
- projekty, w ramach których niemieccy eksperci wysyłani są do konkretnych wielkoobszarowych gospodarstw rolnych, gdzie doradzają, szkolą oraz tworzą lokalne ośrodki doradztwa rolniczego.

³⁰ Dane za KfW. Źródło: http://www.kfw.de/DE_Home/Presse/Pressearchiv/2010/20100715_35820.jsp

³¹ Dokładna nazwa: Federalne Ministerstwo Żywności, Rolnictwa i Ochrony Konsumenta.

Każdy projekt BMELV prowadzi specjalistyczna firma lub organizacja niemiecka (np. związek zawodowy rolników lub branżowy związek producentów maszyn). Poprzez wypracowanie wyżej wymienionych programów współpracy bilateralnej BMELV:

- rozwija kontakty w odpowiednich ministerstwach i parlamentach krajów partnerskich
- zyskuje partnerów do współpracy w gremiach bilateralnych i międzynarodowych
- oddziałuje pośrednio na poprawę warunków dla inwestycji niemieckich przedsiębiorstw z sektora rolnego
- wspiera niemieckie inwestycje poprzez ich udział w projektach pilotażowych
- wpływa na poprawę jakości żywności importowanej do RFN
- wspiera niemieckie interesy eksportowe (maszyny i urządzenia rolnicze, produkty chemiczne używane w rolnictwie).

BMELV, podobnie jak inne ministerstwa, traktuje również unijne projekty twinningowe jako ważny instrument w rozwoju bilateralnych relacji gospodarczych w rolnictwie i przemyśle spożywczym. Ministerstwo aktywnie przygotowuje się również do uczestniczenia w programach twinningowych w ramach Partnerstwa Wschodniego³².

Tabela 10. Projekty realizowane w ramach programów współpracy bilateralnej prowadzonych przez BMELV³³

ROSJA	
Niemiecko-Rosyjski Dialog Agrarny	– doradztwo polityczne dla Dumy (komisja ds. rolnictwa), Rady Federacji i innych organów decyzyjnych dotyczące aktualnych projektów ustaw
Wzmocnienie bezpieczeństwa żywności oraz ochrony konsumenta w Rosji	– doradztwo dotyczące kwestii związanych z wdrożeniem międzynarodowego kodeksu żywnościowego (Codex alimentarius) i harmonizacji ze standardami unijnymi – wsparcie dla otwierania pilotażowych punktów doradztwa dla konsumentów
Wsparcie dla rozwoju regionalnego obszarów wiejskich przez wspieranie współpracy bilateralnej ze spółdzielniami i gospodarstwami rolnymi w Republice Czuwaskiej	– wsparcie rozwoju obszarów wiejskich poprzez współpracę niemieckich i rosyjskich przedsiębiorstw, mającą na celu usprawnienie procesów produkcyjnych i poszukiwanie nowych źródeł dochodu dla rolników
Wsparcie dla optymalizacji procesu produkcji mleka w obwodzie kaliningradzkim	– wsparcie dla poprawy konkurencyjności sektora produkcji mleka poprzez optymalizację hodowli krów, doradztwo dla gospodarstw rolnych, szkolenia dla rolników i menedżerów w gospodarstwach rolnych

³² BMELV zorganizowało na przełomie 2009/2010 roku dwa seminaria na temat wykorzystania możliwości stwarzanych przez projekty twinningowe skierowane do krajów objętych Europejską Polityką Sąsiedztwa i Partnerstwem Wschodnim.

³³ Źródło: Współpraca techniczna z zagranicą na obszarze przemysłu spożywczego, rolnictwa i ochrony konsumenta, BMELV, listopad 2009, <http://www.bmelv.de/cae/servlet/contentblob/381148/publicationFile/51075/LaufendeKooperationsprojekte.pdf>

Rozwój nowoczesnego procesu produkcji mleka oraz hodowli bydła w Rosji	<ul style="list-style-type: none"> – wprowadzanie technologii i systemów produkcji zwiększających produktywność gospodarstw rolnych wytwarzających mleko i hodujących bydło w obwodzie woroneskim i innych wybranych rosyjskich regionach – współpraca niemieckich i rosyjskich firm oraz związków przedsiębiorstw
Współpraca Związków Rolników z RFN i Rosji (DBV i AKKOR)	– wsparcie dla rosyjskiego Związku Rolników AKKOR w poprawie struktury organizacyjnej, pracy polityczno-merytorycznej, oferty dla członków Związku w celu zwiększenia jego znaczenia w Rosji i na poziomie międzynarodowym
UKRAINA	
Niemiecko-Ukraiński Dialog Agrarny	– wsparcie dla opracowania ustawodawstwa korzystnego dla strategicznego rozwoju ukraińskich gospodarstw rolnych i firm przetwórstwa spożywczego
Niemieckie Centrum Agrarne na Ukrainie (DAZ)	– centrum szkoleniowe w obwodzie czerkaskim na Ukrainie, które prowadzi seminaria, konferencje, szkolenie i inne projekty dotyczące procesów i technologii bardziej efektywnego, opłacalnego i ekologicznego prowadzenia gospodarstw rolnych
KAZACHSTAN	
Niemiecko-Kazachstański Dialog Agrarny	<ul style="list-style-type: none"> – doradztwo dla kazaskiego Ministerstwa Rolnictwa i innych instytucji dotyczące aktualnych ustaw i politycznych przedsięwzięć w rolnictwie oraz przemyśle spożywczym – punkt kontaktowy dla niemieckich firm ułatwiający nawiązanie politycznych i gospodarczych kontaktów
PROJEKT REGIONALNY OBEJMUJĄCY UKRAINĘ, ROSJĘ I BIAŁORUŚ	
Wsparcie dla zwiększenia upraw roślin energetycznych oraz ich wykorzystywania pod kątem wytwarzania energii	<ul style="list-style-type: none"> – rozpowszechnianie wiedzy o roślinach energetycznych i ich wykorzystaniu w gospodarce – doradztwo przy projektach pilotażowych wykorzystujących rośliny energetyczne – szkolenia dla specjalistów

2.5. Ochrona środowiska i energetyka odnawialna

Jednym z najbardziej aktywnych ministerstw rozwijających programy wobec krajów Europy Wschodniej jest **Federalne Ministerstwo Środowiska (BMU)**. Aktywność niemiecka w dziedzinie ochrony środowiska argumentowana jest koniecznością przewyższenia zapóźnień cywilizacyjnych państw regionu w zakresie ochrony środowiska, ale wynika przede wszystkim z interesów gospodarczych przemysłu niemieckiego. Rynki państw WNP oceniane są w tym sektorze jako niezwykle chłonne i perspektywiczne z punktu widzenia **niemieckich eksporterów technologii i produktów związanych z ochroną środowiska i klimatu, energooszczędnością, wykorzystaniem źródeł energii odnawialnej**. Sektor ten oraz jego zdolności eksportowe są również wspierane przez rząd federalny w związku z przekształceniami niemieckiej gospodarki. W przypadku tego sektora Niemcy stosują poniższą strategię:

- realizują pokazowe projekty współpracy rozwojowej z zastosowaniem niemieckich produktów i technologii w zakresie ochrony środowiska i wykorzystania alternatywnych źródeł energii, licząc na pozyskanie zamówień na wykonanie innych projektów
- finansują kampanie organizacji pozarządowych dotyczące zwiększenia świadomości konieczności ochrony środowiska i klimatu wśród obywateli danych krajów

■ lobbują i wspierają rządy państw partnerskich w celu wypracowywania krajowych programów i strategii w zakresie ochrony środowiska.

W latach 1992–2000, tak jak inne ministerstwa, BMU realizowało projekty w ramach rządowego projektu TRANSFORM³⁴. Dotyczyły one oczyszczania ścieków, zmniejszenia emisji szkodliwych gazów do atmosfery, ochrony gleby, utylizacji lub rewitalizacji skażonych przez ćwiczenia wojskowe materiałów, obiektów i terenów. Już wtedy projekty skoncentrowane zostały **w Rosji oraz na Ukrainie**. Od zakończenia programu TRANSFORM ministerstwo rozwija własne programy:

■ Doradczy Program Pomocowy³⁵ dla państw WNP³⁶ – skoncentrowany na projektach dotyczących ochrony środowiska

■ Międzynarodowa Inicjatywa Klimatyczna Rządu Federalnego³⁷ dla krajów BRIC oraz państw WNP³⁸ – skoncentrowany na projektach dotyczących zwiększenia wykorzystania alternatywnych źródeł energii.

Ponadto BMU stara się w państwach WNP wykorzystywać możliwości stwarzane przez unijne projekty twinningowe.

Tabela 11. Projekty BMU w ramach wymienionych programów

W ramach Doradczego Programu Pomocowego dla państw WNP³⁹	
Armenia	– wsparcie dla rozwoju organizacji ochrony przyrody i jej lokalnych filii – wsparcie dla kampanii uświadamiających społeczeństwo o skutkach wypadków w przemyśle ciężkim oraz implementacja planu reagowania na zagrożenia przez nie generowane
Azerbejdżan	– rozwój turystyki w regionie Altaigach – wsparcie dla rozwoju projektów twinningowych
Kazachstan	– wsparcie dla organizacji pozarządowych w dziedzinie ochrony środowiska
Kirgistan	– wsparcie dla projektów komunalnego, przyjaznego środowisku zarządzania odpadami – rewitalizacja terenów zniszczonych wydobywaniem rudy uranu

³⁴ W latach 1992–2000 z programu TRANSFORM na projekty ochrony środowiska przeznaczono środki w wysokości (w tysiącach marek niemieckich): 10 076 w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (obecnych krajach członkowskich UE), 7401 w krajach WNP, 11 055 na projekty transnarodowe.

³⁵ *Beratungshilfeprogramm*.

³⁶ W latach 2000–2008 42% projektów z Doradczego Programu Pomocowego realizowanych było w nowych krajach członkowskich UE, 18% w Rosji, 8% w państwach Kaukazu Południowego, 4% w państwach Azji Centralnej oraz 2% na Ukrainie. Realizację i wybór projektów monitoruje na zlecenie BMU Federalny Urząd Ochrony Środowiska (Umweltbundesamt). Rocznie w ramach tego programu na projekty przeznaczane jest ok. 2,24 milionów euro. Źródło: <http://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/zufo/kanthak.pdf>

³⁷ *Internationale Klimaschutzinitiative der Bundesregierung*.

³⁸ W latach 2008–2009 na projekty w ramach tego programu przeznaczono ok. 120 milionów euro.

³⁹ Źródło: http://www.bmu.de/int_umweltpolitik/downloads/doc/5049.php

Rosja	<ul style="list-style-type: none"> – 5. Niemiecko-Rosyjskie Dni Środowiska w Kaliningradzie – wsparcie dla realizacji strategii gospodarowania odpadami w regionie jeziora Bajkał – budowa regionalnego centrum monitorującego środowisko naturalne w Astrachaniu i Krasnodarze – kształcenie kadry zarządzającej składowaniem i utylizacją niebezpiecznych odpadów – niemiecko-rosyjska wymiana doświadczeń na temat infrastruktury nadbrzeżnej, portów i środowiska naturalnego – niemiecko-rosyjska wymiana doświadczeń w ograniczaniu zanieczyszczania środowiska w przemyśle papierowym i celulozowym – niemiecko-rosyjska współpraca w dziedzinie ochrony środowiska i wykorzystaniu energii odnawialnych – rozwój turystyki ekologicznej na Kaukazie Zachodnim – stworzenie wskaźników dla rosyjskich oczyszczalni ścieków – zarządzanie odpadami przemysłowymi w Kałudze – rewitalizacja terenów przemysłowych w Petersburgu – poprawa wykorzystywania elektrowni wodnych – seminarium „Efektywność energetyczna, energia odnawialna” i finansowanie projektów w Kaliningradzie – wzmocnienie bezpieczeństwa i efektywności energetycznej w przypadku ropociągów – szkolenia dla kadry zarządzającej w celu wprowadzenia i certyfikacji systemów zarządzania środowiskiem w Republice Baszkortostan
Turkmenistan	– realizacja programu tworzenia parków narodowych
Ukraina	– seminarium z zakresu finansowania projektów
Projekty regionalne na Kaukazie Południowym	<ul style="list-style-type: none"> – transgraniczne partnerstwa gmin górskich (Rosja, Armenia, Azerbejdżan, Gruzja) – zarządzanie zagrożeniami w dorzeczu Dniestru (Ukraina, Mołdawia)
W ramach Międzynarodowej Inicjatywy Klimatycznej⁴⁰	
Azerbejdżan	– ponowne zalesianie rejonu tałyjskiego (organizacja realizująca projekt: KfW Grupa Bankowa, niemiecka Fundacja Michaela Succowa, azerski partner: Ministerstwo ds. Ekologii i Zasobów Naturalnych)
Białoruś	– rewitalizacja terenów torfowych (organizacja realizująca projekt: niemiecki KfW Bank Współpracy Rozwojowej, niemiecka Fundacja Michaela Succowa, białoruski partner: APB Birdlife Belarus)
Gruzja	– rewitalizacja zdegradowanych terenów wielkowiejskich z uwzględnieniem zastosowania produktów oraz technologii energooszczędnych i zmniejszających emisję CO ₂ (organizacja realizująca projekt: niemieckie GTZ; gruziński partner: Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych)

⁴⁰ Źródło: BMU, http://www.bmu.de/klimaschutzinitiative/internationale_klimaschutzinitiative/projekte/doc/43127.php

Kazachstan	<ul style="list-style-type: none"> – doradztwo dotyczące możliwości wykorzystania linii kredytowej finansowanej przez EBOR w ramach Planu Działania „Energooszczędność i Energia Odnawialna” wypracowanego przez EBOR i BMU (organizacja realizująca projekt: EBOR; kazaski partner: Bank Centem Credit i inne banki) – program skonsolidowania i zachowania ekoregionu gór Ałtaj i Sajan (organizacja realizująca projekt: kazaskie Ministerstwo Rolnictwa, Komitet Gospodarki Leśnej i Myślistwa; kazaski partner: administracja terenów ochronnych: zachodnioałtajskiego, turgusunskiego, markakolskiego i Parku Narodowego Katon Karagai) – wsparcie dla wypracowania narodowej strategii dotyczącej wpływu i zmniejszania skutków zmian klimatycznych dla zdrowia ludności (organizacja realizująca projekt: WHO; kazaski partner: m.in. Ministerstwo Zdrowia, Instytut Higieny i Epidemiologii, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Nauki)
Kirgistan	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla wypracowania narodowej strategii dotyczącej zmniejszania skutków zmian klimatycznych dla zdrowia ludności (organizacja realizująca projekt: WHO; kirgiski partner: m.in. Ministerstwo Zdrowia, Państwowa Agencja ds. Środowiska i Gospodarki Leśnej, Państwowy Instytut Medycyny Prewencyjnej)
Rosja	<ul style="list-style-type: none"> – wypracowanie koncepcji zmniejszenia energochłonności i większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii w przygotowywaniu infrastruktury na Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Soczi w 2014 roku (organizacja realizująca projekt: DENA – Niemiecka Agencja Energii; rosyjski partner: administracja Kraju Krasnodarskiego) – wsparcie dla wypracowania narodowej strategii dotyczącej zmniejszania skutków zmian klimatycznych dla zdrowia ludności (organizacja realizująca projekt: WHO, rosyjski partner: m.in. Ministerstwo Zdrowia i Spraw Socjalnych, Ministerstwo Zasobów Naturalnych i Ochrony Środowiska, Ministerstwo Sytuacji Nadzwyczajnych, Rosyjska Akademia Nauk) – ochrona puszczy rejonu bikińskiego (organizacja realizująca projekt: KfW Bank Współpracy Rozwojowej, WWF Niemcy, rosyjski partner: m.in. WWF Rosja)
Tadżykistan	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie dla wypracowania narodowej strategii dotyczące zmniejszania skutków zmian klimatycznych dla zdrowia ludności (organizacja realizująca projekt: WHO, tadżycki partner: Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rolnictwa i Ochrony Środowiska, Państwowy Komitet ds. Sytuacji Nadzwyczajnych) – zalesianie terenów nadrzecznych w Autonomicznym Rejonie Górny Badachszan (organizacja realizująca projekt: niemieckie GTZ, tadżycki partner: Państwowy Komitet Użytkowania Ziemi i Gospodarki Leśnej)
Turkmenistan	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa funkcjonowania gospodarki leśnej (organizacja prowadząca projekt: niemieckie GTZ, turkmeński partner: Ministerstwo Ochrony Środowiska)
Ukraina	<ul style="list-style-type: none"> – projekty pilotażowe w zakresie zastosowania energooszczędnych produktów i technologii w budownictwie (organizacja prowadząca projekt: niemieckie GTZ, ukraiński partner: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa) – wykorzystywanie odpadów produkcyjnych w przemyśle alkoholowym jako biomasy do wytwarzania energii (organizacja realizująca projekt: firma GFA Incest, ukraiński partner: UKRSPIRT Państwowa Wytwórnia Wódek)

	<p>– program kredytowy „Energoozczędność” dla SME i gospodarstw domowych na inwestycje prowadzące do oszczędności energii powyżej 20% (organizacja realizująca projekt: KfW Bank Współpracy Rozwojowej, ukraiński partner: ProCredit Bank)</p> <p>– wsparcie w tworzeniu koncepcji usprawnienia transportu miejskiego na czas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku z uwzględnieniem zastosowania technologii redukcji CO₂ (organizacja realizująca projekt: niemieckie GTZ, ukraiński partner: Ministerstwo Środowiska, miasto Kijów, miasto Lwów)</p>
Uzbekistan	– wsparcie dla wypracowania narodowej strategii dotyczącej zmniejszania skutków zmian klimatycznych dla zdrowia ludności (organizacja realizująca projekt: WHO; turkmeński partner: Ministerstwo Zdrowia, Państwowy Komitet Ochrony Środowiska, Hydrometr, Ministerstwo Zdrowia Republiki Karakalpakstan)
Armenia, Azerbejdżan, Gruzja	– ponowne zalesianie wybranych obszarów w państwach Kaukazu Południowego (organizacja realizująca projekt: KfW Grupa Bankowa, WWF Niemcy; partnerzy: WWF Biuro Kaukaz, państwowe urzędy gospodarki leśnej, organizacje pozarządowe w Armenii, Azerbejdżanie, Gruzji)
Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan	– program poprawy energoozczędności w wioskach w regionach górskich (organizacja realizująca projekt: CAMP Alatau; partnerzy: Stowarzyszenie Gmin Górskich Azji Centralnej, Fundacja Partnerstwa i Rozwoju Wiosek Górskich, CAMP Kuhiston)
Program regionalny dla krajów Europy Wschodniej, Azji Centralnej i Kaukazu Południowego	– doradztwo w celu stworzenia ram prawnych i administracyjnych sprzyjających polityce ochrony klimatu oraz wsparcie dla politycznej i gospodarczej współpracy na tym obszarze

2.6. Współpraca prawna

W niemieckiej współpracy rozwojowej z krajami Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej uczestniczy również **Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości (BMJ)**. Finansuje **projekty współpracy prawnej**, które realizowane są przez Niemiecką Fundację Międzynarodowej Współpracy Prawnej (Deutsche Stiftung für Internationale Rechtliche Zusammenarbeit, IRZ) – stworzoną z inicjatywy BMJ⁴¹. Celem działalności IRZ jest wsparcie dla krajów partnerskich w tworzeniu prawa sprzyjającego rozwojowi gospodarki rynkowej i demokracji oraz dążenie do jego harmonizacji z prawem europejskim. Fundacja IRZ doradza instytucjom partnerskim w procesie tworzenia ustawodawstwa, m.in. poprzez dialog ekspercki czy tworzenie ekspertyz oraz wspiera implementację ustaw, m.in. poprzez szkolenia sędziów, prokuratorów, prawników, notariuszy, naukowców. Zajmuje się doradztwem w obszarach: prawa konstytucyjnego, tworzenia podstaw porządku gospodarczego sprzyjającego

⁴¹ Fundacja IRZ została założona w 1992 roku z inicjatywy ówczesnego ministra sprawiedliwości Klaus Kinkla. Głównym jej zadaniem jest doradztwo prawne świadczone instytucjom z krajów Europy Środkowej oraz krajów WNP. Wcześniej współpracowała przede wszystkim z instytucjami państw kandydujących do UE, zaś po ich akcesji koncentruje swoją działalność na południowo-wschodnich krajach sąsiedzkich UE, Rosji, państwach Azji Centralnej oraz rozszerza swoją działalność na Chiny oraz państwa Bliskiego Wschodu.

prywatnej inicjatywie gospodarczej, wprowadzania reform w prawie gospodarczym i ich realizacji przez administrację publiczną, wspierania efektywnego i niezależnego sądownictwa, harmonizacji krajowego porządku prawnego z prawem europejskim. Mimo iż projekty finansowane są całkowicie z budżetu BMJ, ministerstwo nie określa ich mianem „współpracy rozwojowej”, podkreślając obopólne **korzyści ze współpracy dla kraju partnerskiego oraz RFN. Z jednej strony, transfer niemieckich/europejskich standardów w prawie gospodarczym zwiększa atrakcyjność kraju partnerskiego dla inwestycji zagranicznych. Z drugiej strony, dobre regulacje oraz bezpieczeństwo prawne dla niemieckiego eksportu i inwestycji w danym kraju leżą w interesie małych i średnich przedsiębiorstw z RFN – najaktywniejszych podmiotów w niemieckiej ekspansji gospodarczej za granicą.** Oprócz projektów finansowanych przez BMJ, IRZ ubiega się o udział w projektach twinningowych, finansowanych ze środków unijnych. W 2008 roku IRZ realizował 12 takich projektów, w tym 10 jako *leading partner*.

Tabela 12. Projekty IRZ w 2008 roku w krajach WNP⁴²

Kraj i instytucje partnerskie	Projekty
Gruzja – Ministerstwo Sprawiedliwości, prokuratura	<ul style="list-style-type: none"> – rozmowy ekspertów dotyczące implementacji Konwencji Apostille i innych konwencji haskich – szkolenia dla gruzińskich obrońców z urzędu
Mołdawia – Ministerstwo Sprawiedliwości, parlament, Trybunał Konstytucyjny, Sąd Najwyższy, Prokuratura Generalna, notariusze, prawnicy, akademia sędziowska	<ul style="list-style-type: none"> – hospitacje w urzędzie pełnomocnika ds. praw człowieka w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości w Berlinie – seminarium prawa konstytucyjnego – doradztwo w zakresie wprowadzania reformy systemu sądownictwa administracyjnego – seminaria i hospitacje dotyczące reformy działalności komorników sądowych i postępowania egzekucyjnego – regionalne konferencje sędziów i prawników dotyczące systemu porad prawnych – ekspertyzy do projektu ustawy o prokuraturze – konferencje, seminaria, rozmowy eksperckie na temat prawa notarialnego, prawa upadłościowego oraz kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego – doradztwo ustawodawcze dotyczące harmonizacji prawa krajowego z unijnym <i>acquis</i> (w ramach unijnego programu TACIS finansowanego przez UE)
Rosja – Trybunał Konstytucyjny, Akademia Prawa rosyjskiego Ministerstwa Sprawiedliwości, Związek Prawników Federacji Rosyjskiej, Administracja Prezydenta, Akademia przy Prokuraturze Generalnej	<ul style="list-style-type: none"> – konferencje, seminaria dotyczące prawa konstytucyjnego i praw człowieka – seminaria, wykłady, konferencje dotyczące prawa cywilnego, handlowego, gospodarczego – seminaria, wykłady, hospitacje dotyczące tematów międzynarodowej przestępczości, prawa łaski, prawa karnego nieletnich, odbywania kary

⁴² Źródło: Niemiecka Fundacja Międzynarodowej Współpracy Prawnej, Raport roczny 2008, http://www.irz.de/fileadmin/content/Jahresberichte/Jahresbericht_2008.pdf

<p>Ukraina – Sąd Konstytucyjny, Ministerstwo Sprawiedliwości, parlament, Sąd Najwyższy, Najwyższy Sąd Administracyjny, Państwowy Uniwersytet w Dniepropietrowsku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozmowy eksperckie sędziów Niemieckiego Trybunału Konstytucyjnego z ukraińskim Sądem Konstytucyjnym w Kijowie – konferencja z Komisją Wenecką działającą przy Radzie Europy we współpracy z ukraińskim Sądem Konstytucyjnym – tłumaczenia orzeczeń niemieckiego Federalnego Trybunału Sprawiedliwości – doradztwo (rozmowy ekspertów, ekspertyzy) na rzecz grupy roboczej ds. reformy prawa administracyjnego i kodeksu postępowania administracyjnego – ekspertyzy dotyczące projektów zmiany konstytucji – doradztwo przy reformie ukraińskiego kodeksu postępowania cywilnego i administracyjnego – ekspertyzy dotyczące projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego – ekspertyzy dotyczące projektu prawa o mediacjach w postępowaniach cywilnych – rozmowy eksperckie dotyczące funkcjonowania systemu sądów administracyjnych w Kijowie i regionach oraz reformy kodeksu postępowania cywilnego – szkolenia dla sędziów w regionach – hospitacje dla ukraińskich sędziów w niemieckich sądach administracyjnych – doradztwo dla ukraińskiej komisji antymonopolowej przy harmonizacji prawa w zakresie konkurencji i prawa zamówień publicznych z unijnym <i>acquis</i> (w ramach unijnego programu TACIS finansowanego przez UE)
<p>Uzbekistan – Ministerstwo Sprawiedliwości</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wizyta studyjna na temat formalnych aspektów tworzenia ustawodawstwa w Niemczech

2.7. Bezpieczeństwo wewnętrzne

Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, a nawet niektóre MSW poszczególnych landów (szczególnie Bawarii), od początku lat dziewięćdziesiątych realizują współpracę rozwojową w kwestii bezpieczeństwa wewnętrznego z krajami WNP. W ramach umów międzyresortowych (federalne/landowe MSW oraz odpowiednik w danym kraju) Niemcy oferują partnerom doradztwo i szkolenia oraz pomoc w wyposażeniu⁴³ m.in. policji i służby celnej. RFN stara się jednak nie nagłaśniać współpracy tego ministerstwa z odpowiednikami z krajów WNP, ponieważ w przypadku większości tych państw (Rosja, Białoruś, Azerbejdżan, kraje Azji Centralnej) nie chce narazić się na krytykę ze strony niemieckiej i zagranicznej opinii publicznej wobec współpracy z rządami oskarżanymi o łamanie prawa człowieka⁴⁴. Niemcy kontynuują jednak prowadzenie projektów w zakresie poprawy funkcjonowania policji, straży granicznej i służby celnej państw partnerskich, postrzegając je jako pośrednie realizowanie niemieckich interesów bezpieczeństwa wewnętrznego oraz rozwijanie kontaktów, które mogą być przydatne w przyszłości.

⁴³ Do wyposażenia nie zalicza się broni, amunicji czy środków przymusu bezpośredniego.

⁴⁴ Z tego względu informacje o konkretnych projektach dostępne są jedynie punktowo, z reguły z serwisów informacyjnych państw partnerskich.

3. Zagraniczna polityka kulturalna i naukowa

Obraz niemieckiego lobbingu i budowania sieci kontaktów w państwach WNP dopełnia prowadzona przez RFN zagraniczna polityka kulturalna i naukowa. Jest ona traktowana w RFN jako jeden z filarów niemieckiej polityki zagranicznej⁴⁵. **Celem zagranicznej polityki kulturalnej i naukowej nie jest jedynie promocja niemieckiej kultury i nauki, ale wsparcie dla niemieckiej polityki zagranicznej i gospodarczej.**

Główną instytucją odpowiedzialną w RFN za prowadzenie zagranicznej polityki kulturalnej i naukowej jest Ministerstwo Spraw Zagranicznych, z którego około jedna czwarta budżetu przeznaczana jest na realizację tej polityki⁴⁶. Coraz większe znaczenie, jakie przypisuje się polityce kulturalnej i naukowej w Niemczech, obrazują m.in. nowe kompetencje minister stanu w MSZ Corneli Pieper w rządzie CDU/CSU/FDP, która odpowiedzialna jest za prowadzenie tej właśnie polityki⁴⁷. Polityka ta realizowana jest przez duże „organizacje pośredniczące” (*Mittlerorganisationen*): Instytut Goethego, Niemiecką Centralę Wymiany Akademickiej (DAAD), Fundację Alexandra von Humboldta, Instytut Stosunków Kulturalnych z Zagranicą (ifa) oraz kilkanaście mniejszych podmiotów finansowanych ze środków publicznych (działalność tych podmiotów przedstawiona jest w Tabeli 13). W coraz większym stopniu projekty zagranicznej polityki kulturalnej i naukowej współfinansowane są przez prywatne organizacje – niemieckie firmy działające za granicą czy też niemieckie fundacje komercyjne. Polityka kulturalna i naukowa jest wprawdzie realizowana nie tylko na obszarze wschodniego sąsiedztwa UE, jednak, ze względu na interesy polityczno-gospodarcze RFN, państwa WNP są jednym z jej priorytetowych obszarów⁴⁸. Polityka ta jest skierowana do szerszego grona odbiorców za granicą – nie tylko do elit politycznych i gospodarczych czy administracji, ale do opinio-twórczych przedstawicieli świata kultury i mediów, uczniów, studentów i młodych naukowców (jako przyszłych elit).

Z jednej strony zagraniczna polityka kulturalna i naukowa RFN wpływa na kształtowanie postaw obywatelskich i struktur demokratycznych oraz podwyższenie poziomu edukacji,

⁴⁵ Więcej informacji patrz: Wilfried Grolig, Rainer Eugen Schlageter, Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik und Public Diplomacy, w: Thomas Jaeger, Alexander Hoese, Kai Oppermann (wyd.), *Deutsche Außenpolitik*, Wiesbaden 2007, s. 547–566; Horst Harnischfeger, Auswärtige Kulturpolitik, w: Siegmund Schmidt, Gunther Hellmann, Reinhard Wolf (wyd.), *Handbuch zur deutschen Aussenpolitik*, s. 713-726, Wiesbaden 2007; Kurt-Jürgen Maass (wyd.), *Kultur und Aussenpolitik. Handbuch für Studium und Praxis*, Baden-Baden 2009; Auswärtiges Amt, Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2006/2007, Berlin 2007, <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Broschueren/AKBP-Bericht0607.pdf>; Bundestag, Unterrichtung durch die Bundesregierung. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2008/2009, Drucksache 17/970, 04.03.2010.

⁴⁶ 57,1% środków przeznaczanych na zagraniczną politykę kulturalną i naukową pochodzi z budżetu MSZ, 21,8% z budżetu federalnego Pełnomocnika ds. Kultury i Mediów, 14,7% z budżetu Federalnego Ministerstwa Szkolnictwa i Nauki (niemieckie instytuty historyczne, częściowo DAAD i Instytut Goethego), 2,1% z budżetu Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (program radiowy i telewizyjny Deutsche Welle), reszta z BMZ oraz Federalnego Ministerstwa ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży. W finansowaniu zagranicznej polityki kulturalnej i naukowej (niemieckie szkoły za granicą) uczestniczą również niemieckie landy, ze względu na ich wyłączne kompetencje w szkolnictwie podstawowym i średnim.

⁴⁷ Cornelia Pieper (FDP) jest również koordynatorką rządu RFN ds. współpracy polsko-niemieckiej.

⁴⁸ W 2008 roku środki z budżetu federalnego przeznaczane na realizację polityki kulturalnej i naukowej wyniosły 1304 mln euro (1173 mln euro w 2006 roku), czyli ok. 0,46% (0,43% w 2006 roku) wszystkich wydatków. 12,1% środków MSZ przeznaczonych było na projekty w Europie Wschodniej i Azji Centralnej. Dane za: Bundestag, Unterrichtung durch die Bundesregierung. Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2008/2009, Drucksache 17/970, 04.03.2010; Auswärtiges Amt, Bericht der Bundesregierung zur Auswärtigen Kulturpolitik 2006/2007, Berlin 2007, <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Broschueren/AKBP-Bericht0607.pdf>

zwiększenie możliwości odbycia studiów, stażów i praktyk odbiorców tej polityki za granicą. Z drugiej strony, ma za zadanie utworzyć sieć ekspertów ze znajomością języka niemieckiego, obyczajów, kultury, życia społeczno-politycznego RFN oraz pozyskać partnerów na uniwersytetach i w ośrodkach badawczych. Celem tych działań jest wzbudzenie sympatii, zrozumienia i poparcia dla niemieckiej polityki wewnętrznej, zagranicznej i bezpieczeństwa. Służy też wzrostowi popularności niemieckich produktów, usług i inwestycji. Należy zaznaczyć, że kraje Europy Środkowej oraz państwa WNP są regionem o największym zagęszczeniu niemieckich placówek szkolnych.

Podstawowym obszarem działania w ramach zagranicznej polityki kulturalnej jest wspieranie nauki języka niemieckiego⁴⁹ oraz propagowanie niemieckiej kultury za granicą. RFN zależy bowiem na budowaniu wizerunku nowoczesnych Niemiec jako europejskiego centrum kultury.

Niemcy prowadzą na tym polu m.in. takie działania, jak:

- organizowanie i dofinansowywanie kursów języka niemieckiego
- wysyłanie niemieckich lektorów oraz doradców ds. dydaktyki języka niemieckiego do szkół za granicą
- wspieranie szkoleń skierowanych do nauczycieli języka niemieckiego
- promocja nauki języka niemieckiego w szkołach państwowych
- przyznawanie germanistom stypendiów na studia i kursy językowe w RFN
- wspieranie niemieckich szkół (podstawowych, gimnazjalnych, licealnych) za granicą (trzy czwarte uczniów nie ma obywatelstwa niemieckiego)
- finansowanie kursów języka niemieckiego dla członków mniejszości niemieckiej⁵⁰
- wspieranie niemieckojęzycznej telewizji i radia (Deutsche Welle)
- tworzenie instytutów niemcoznawczych i studiów europejskich za granicą
- prezentacja niemieckiej kultury, sztuki, muzyki, literatury za granicą
- kształcenie i wspieranie osób rozpowszechniających niemiecką kulturę w danym kraju (wydawców, tłumaczy literatury, kuratorów, organizatorów imprez kulturalnych). To działanie jest postrzegane jako najlepsza inwestycja długofalowa.

O znaczeniu promocji kultury i nauki języka niemieckiego w polityce zagranicznej RFN świadczy rozpoczęcie w 2010 roku przez niemiecki MSZ wraz z organizacjami pośredniczącymi kampanii promocyjnej „Język niemiecki językiem pomysłów”⁵¹, która ma na celu zachęcić młodzież za granicą do nauki języka niemieckiego oraz przekonać zagranicznych decydentów do wprowadzania jej do szkół w poszczególnych krajach. Kampania obejmuje przede wszystkim dotychczasowe projekty popularyzujące język niemiecki w szkołach, na uczelniach wyższych, w środowisku naukowym i gospodarce.

⁴⁹ W tym celu MSZ, DAAD, Instytut Goethego i ZfA powołały grupę roboczą Netzwerk Deutsch, która prowadzi m.in. statystyki dotyczące nauki języka niemieckiego w poszczególnych krajach. Dane za 2010 roku mówią o następującej szacunkowej liczbie uczniów języka niemieckiego w krajach GUS: Armenia – 49 tys., Azerbejdżan – 24 tys., Białoruś – 160 tys., Gruzja – 128 tys., Kazachstan – 102 tys., Kirgistan – 40 tys., Mołdawia – brak danych, Rosja – 2,3 mln, Tadżykistan – 6 tys., Turkmenistan – brak danych, Ukraina – 690 tys., Uzbekistan – 640 tys. Więcej informacji patrz: Netzwerk Deutsch, „Dane statystyczne za 2010 r. Język niemiecki na świecie”, <http://www.goethe.de/mmo/priv/5759818-STANDARD.pdf>

⁵⁰ Dotyczy to przede wszystkim mniejszości niemieckiej w Rosji (600 tys.) i w Kazachstanie (230 tys.). Więcej informacji na stronach Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych: http://www.bmi.bund.de/cln_156/SharedDocs/Standardartikel/DE/Themen/MigrationIntegration/ohneMarginalspalte/Sprachkurse.html?nn=248014

⁵¹ „Deutsch – Sprache der Ideen” – więcej informacji na stronach niemieckiego MSZ: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Aussenpolitik/KulturDialog/DSDI/Ziele.html>

Niemcy są również coraz bardziej aktywni w obszarze zagranicznej polityki naukowej, widząc w niej możliwość pozyskiwania zagranicznych naukowców dla wzmocnienia pozycji RFN jako europejskiego ośrodka rozwoju nowoczesnych technologii. Ponadto polityka ta ma na celu uzyskiwanie potencjalnej kadry dla niemieckich firm działających za granicą i wzbudzanie sympatii dla RFN.

W ramach tej polityki niemieckie organizacje finansowane z budżetu państwa:

- fundują stypendia dla studentów, wykładowców i ludzi nauki kraju partnerskiego na uczelniach i w ośrodkach badawczych w RFN
- finansują projekty badawcze
- promują i współfinansują współpracę konkretnych kierunków na niemieckich i zagranicznych uczelniach wyższych
- prowadzą działania na rzecz „umiędzynarodowienia” niemieckich uczelni
- rozbudowują programy Alumni dla byłych stypendystów.

O znaczeniu polityki naukowej w polityce zagranicznej RFN świadczy prowadzenie w 2009 roku przez niemiecki MSZ wraz z organizacjami pośredniczącymi kampanii promującej niemiecką politykę naukową pod hasłem „Światy wiedzy łączą”⁵². W ramach kampanii zostały podkreślone dotychczasowe działania różnych niemieckich organizacji w tym obszarze oraz zapoczątkowane nowe projekty, m.in. dni niemieckiej nauki i badań na Ukrainie (kwiecień–grudzień 2009), program wsparcia demokracji na Ukrainie (skierowany do ukraińskich uczelni wyższych), powołanie na Państwowym Uniwersytecie w Petersburgu jednego z bilateralnych Centrów Naukowych we współpracy z Wolnym Uniwersytetem w Berlinie.

Zgodnie z danymi DAAD – głównej niemieckiej organizacji fundującej stypendia, w 2008 roku stypendyści z krajów Europy Środkowej, Wschodniej i krajów WNP byli największą regionalną grupą⁵³ (wyprzedzając Azję i Amerykę Południową) wykorzystującą programy stypendialne, wymianę akademicką, współpracę i partnerstwa szkół wyższych oraz inne programy DAAD (10 569 osób spośród 28 271 zagranicznych studentów i absolwentów; 3513 spośród 7921 naukowców i nauczycieli)⁵⁴. Nie należy również zapominać, że oprócz stypendiów przyznawanych przez DAAD stypendia są finansowane także przez fundacje polityczne i komercyjne oraz inne organizacje niemieckie, dla których Europa Wschodnia, Kaukaz Południowy i Azja Centralna są priorytetowymi regionami.

⁵² „Wissenswelten verbinden” – więcej informacji na stronach niemieckiego MSZ: <http://www.auswaertigesamt.de/diplo/de/Aussenpolitik/KulturDialog/DSDI/projekte/AWI.html>

⁵³ Patrz: DAAD, Regionalny podział stypendystów DAAD w 2008 roku, http://www.daad.de/imperia/md/content/portrait/f__rderung__regional.pdf.

⁵⁴ Podział stypendystów z 2008 roku według krajów pochodzenia oraz kategorii (studenci i absolwenci / naukowcy i nauczyciele): Armenia – 165/27, Azerbejdżan – 181/14, Białoruś – 285/128, Gruzja 271/58, Kazachstan – 562/16, Kirgistan – 185/17, Mołdawia – 94/5, Rosja – 2455/886, Tadżykistan – 114/19, Turkmenistan – 114/0, Ukraina – 881/219, Uzbekistan – 267/24. Więcej informacji patrz: DAAD, Raport roczny za 2008 rok, s. 156, http://www.daad.de/imperia/md/content/portrait/090422_daad_jabe2008_d.pdf.

Tabela 13. Organizacje i programy niemieckiej polityki kulturalnej i naukowej

Instytut Goethego⁵⁵	
<p>Jest największą organizacją niemiecką realizującą zagraniczną politykę kulturalną i naukową. W państwach WNP ma instytuty kulturalne w: Mińsku, Moskwie, Nowosybirsku, Petersburgu, Ałmaty, Kijowie, Tbilisi, Taszkencie⁵⁶.</p> <p>Prowadzona od 2006 roku reforma Instytutu Goethego zakłada m.in. konsolidację rozpoczętej w poprzednich latach rozbudowy obecności Instytutu w państwach WNP⁵⁷.</p>	<p>Do głównych zadań Instytutu Goethego należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ promocja nauki języka niemieckiego za granicą poprzez organizowanie kursów i wspieranie ośrodków w danych krajach promujących i prowadzących naukę języka niemieckiego, organizowanie konkursów i finansowanie tłumaczeń literatury niemieckiej ■ realizacja programu kulturalnego we współpracy z partnerami z danego kraju poprzez organizowanie dużych ogólnodostępnych konferencji, wykładów, seminariów, wystaw, przeglądów filmowych, przedstawień, koncertów ■ kształcenie osób szerzących niemiecką kulturę poprzez stypendia na podróże studyjne do RFN ■ informowanie o niemieckim życiu kulturalnym, społecznym i politycznym oraz kreowanie nowoczesnego wizerunku RFN w danym kraju <p>Oprócz prowadzenia wymienionych projektów na całym świecie, w państwach WNP realizowane są specjalne programy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ współfinansowanie wymiany młodzieży z Rosji, Ukrainy, Kazachstanu, Kirgistanu (laureatów konkursu „Projekt Niemcy”) i RFN ■ szkolenia dla organizatorów imprez kulturalnych z krajów Europy Wschodniej, Azji Centralnej i promowanie współpracy z niemieckimi organizacjami – w ramach projektu „Centra kompetencji – menedżerowie kultury z Europy Wschodniej i Azji Centralnej” ■ zwiększanie sieci szkół zagranicznych, w których wspierana jest nauka języka niemieckiego i możliwe jest uzyskanie dyplomu znajomości tego języka oraz stypendiów w ramach projektu „Szkoly – Partnerzy Przyszłości” ■ popularyzowanie niemieckiej historii w ramach projektu „Upadek muru berlińskiego – perspektywy 1989–2009” ■ propagowanie literatury niemieckiej za granicą poprzez podróże studyjne, konferencje, seminaria skierowane do wydawców z krajów Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej w ramach programu „Szkolenia dla wydawców 2009–2010”
Niemiecka Centrala Wymiany Akademickiej (DAAD)⁵⁸	
<p>Jest największą organizacją wspierającą międzynarodową współpracę szkół wyższych i wymianę studentów i naukowców⁵⁹.</p>	<p>Do głównych zadań DAAD należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ propagowanie wymiany akademickiej – poprzez fundowanie stypendiów dla studentów zagranicznych na studia w RFN i dla studentów niemieckich na studia za granicą (dwa razy więcej stypendiów przyznawane jest studentom zagranicznym)

⁵⁵ Instytut Goethego finansowany jest głównie przez niemiecki MSZ. Budżet Instytutu Goethego w 2008 roku wynosił ok. 250 mln euro.

⁵⁶ Obecnie Instytut Goethego posiada 775 ośrodków w 122 krajach: 120 instytutów i 14 filii w 83 krajach, 13 instytutów w RFN, wspiera 63 niemiecko-zagraniczne towarzystwa kulturalne/centra Goethego, 57 niemieckich czytelni, 11 punktów dialogowych, 195 centrów pomocy dydaktycznych, 36 ośrodków nauki języka, 257 licencjonowanych partnerów do przeprowadzania egzaminów językowych.

⁵⁷ Zgodnie z założeniami reformy rozbudowywana jest również obecność w Azji (przede wszystkim w Chinach i Indiach), na Bliskim Wschodzie i w Afryce.

⁵⁸ DAAD finansowane jest w większości przez niemiecki MSZ, projekty finansuje również Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych oraz Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (BMZ). W 2008 roku budżet DAAD wynosił ok. 304 mln euro.

⁵⁹ DAAD posiada za granicą sieć 14 filii, 49 centrów informacyjnych oraz 472 lektoratów.

W państwach WNP ma filie w Moskwie oraz centra informacyjne w Kijowie, Mińsku, Nowosybirsku, Petersburgu, Ałmaty, Baku, Biszkeku, Duszanbe, Erewanie, Taszkencie, Tbilisi.

- promocja nauki języka niemieckiego za granicą – poprzez finansowanie krótkich kursów językowych w RFN, stypendiów dla germanistów (studentów, doktorantów)
  - wspieranie rozwoju współpracy międzynarodowej i „umiędzynarodowienia” niemieckich uczelni – poprzez finansowanie projektów prowadzonych przez niemieckie szkoły wyższe:
- zwiększenie atrakcyjności niemieckich uczelni dla zagranicznych studentów**
- program niemieckich szkół letnich (kulturoznawstwo, nauka języka) dla zagranicznych studentów i naukowców
  - międzynarodowe kierunki studiów z możliwością uzyskania podwójnego dyplomu (jednym z preferowanych krajów partnerskich jest Rosja)
  - finansowanie działalności dydaktycznej zagranicznych nauczycieli akademickich na niemieckich uczelniach
  - zwiększenie atrakcyjności oferty studiów doktoranckich dla studentów zagranicznych
  - wspieranie instytutów studiów regionalnych (iranistyka, studia centralnoazjatyckie, afrykanistyka itd.)
- promocja języka niemieckiego za granicą, tworzenie partnerstw uczelni, zwiększanie mobilności studentów:**
- tworzenie (częściowo) niemieckojęzycznych kierunków na uczelniach zagranicznych (głównie w państwach WNP oraz Europy Środkowej)⁶⁰
  - tworzenie centrów studiów niemieckich i europejskich na uczelniach zagranicznych⁶¹
  - tworzenie partnerstw niemieckich i zagranicznych instytutów germanistyki (głównie z państw WNP oraz Europy Środkowej)⁶²

⁶⁰ **Gruzja** – Uniwersytet w Kolonii i Uniwersytet w Tbilisi (prawo niemieckie); **Kirgistan** – Techniczna Szkoła Wyższa w Berlinie i Kirgiski Uniwersytet Techniczny w Biszkeku (budowa maszyn/elektrotechnika); **Rosja** – Uniwersytet w Halle-Wittenberdze i Uniwersytet w Barnaulu (ochrona środowiska), Uniwersytet w Getyndze i Uniwersytet w Kaliningradzie (prawo), Uniwersytet w Pasawie i Uniwersytet w Krasnojarsku (prawo), Uniwersytet w Ratyzbonie i Uniwersytet Łomonosowa w Moskwie (prawo), Wolny Uniwersytet w Berlinie i MGIMO w Moskwie (politologia/stosunki międzynarodowe), Uniwersytet w Pasawie i SUM w Moskwie (ekonomia), Uniwersytet Humboldta w Berlinie i Uniwersytet Agrarny w Nowosybirsku (rolnictwo), Uniwersytet w Duisburgu-Essen i Uniwersytet w Saratowie (historia najnowsza, studia niemcoznawcze), Szkoła Wyższa w Kolonii i Uniwersytet Architektury i Budownictwa w Wołgogradzie (budownictwo), Szkoła Wyższa w Weihenstephan i Uniwersytet w Woroneżu (zarządzanie rolnictwem); **Ukraina** – Uniwersytet Techniczny w Dreźnie i Uniwersytet Ekonomiczny w Tarnopolu (ekonomia międzynarodowa), Uniwersytet w Jenie i Akademia Kijowsko-Mohylańska w Kijowie (Studia Niemieckie i Europejskie), Uniwersytet w Magdeburgu i Uniwersytety Techniczne w Doniecku, Charkowie i Kijowie (elektronika), Szkoła Wyższa w Weihenstephan i Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Sumach (zarządzanie rolnictwem); **Białoruś** – Uniwersytet w Magdeburgu i Państwowy Uniwersytet w Mińsku (matematyka komputerowa).

⁶¹ W państwach WNP centrum takie funkcjonuje w Petersburgu przy Państwowym Uniwersytecie Petersburskim.

⁶² **Rosja** – uniwersytet w Augsburgu i Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny w Irkucku, Uniwersytet Humboldta w Berlinie i Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. A.I. Hercena w Petersburgu, uniwersytet w Bochum i uniwersytet Ulan-Ude, uniwersytet w Bielefeldzie i uniwersytet w Samarze, uniwersytet w Bremie i uniwersytet w Biełgorodzie, uniwersytet w Duisburgu-Essen i Lingwistyczny Uniwersytet w Niżnym Nowogrodzie, uniwersytet we Freiburgu i uniwersytet w Petersburgu, uniwersytet w Halle-Wittenberdze i uniwersytet w Woroneżu, uniwersytet w Halle-Wittemberdze i uniwersytet w Archangielsku, uniwersytet w Osnabruck i uniwersytet w Magadan; **Ukraina** – Wolny Uniwersytet w Berlinie i Państwowa Akademia Nauk na Ukrainie, uniwersytet w Erlangen-Norymberdze i uniwersytet we Lwowie, uniwersytet w Duisburgu-Essen i uniwersytet w Symferopolu, uniwersytet w Getyndze i Państwowy Uniwersytet w Czerniowcach, uniwersytet w Münster i Państwowy Uniwersytet w Doniecku; **Białoruś** – uniwersytet w Bielefeldzie i Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny w Mińsku; **Gruzja** – uniwersytet w Dusseldorfie i Państwowy Uniwersytet Tbilisi, uniwersytet w Heidelbergu i uniwersytet w Kutaisi, uniwersytet w Jenie i Państwowy Uniwersytet Tbilisi; **Armenia** – uniwersytet w Mannheim i uniwersytet w Erewanie; **Uzbekistan** – uniwersytet w Münster i Państwowy Uniwersytet w Taszkencie.

- tworzenie tzw. partnerstw wschodnich (91 partnerstw niemieckich uczelni ze szkołami wyższymi w krajach Europy Południowej, Środkowej i WNP w zakresie wymiany pracowników naukowych, naukowców, studentów, absolwentów)⁶³
  - tworzenie partnerstw DIES w zakresie zarządzania na wybranych zagranicznych szkołach wyższych⁶⁴
  - wspieranie programu „Go East” – finansowanie stypendiów dla niemieckich studentów na kursy oraz pobyt studyjny i naukowy w krajach Europy Południowej i państwach WNP
  - wspieranie programu „Leonharda Eulera” – finansowanie nauki studentom nauk ścisłych i kierunków inżynieryjnych z Rosji, Ukrainy, Białorusi i Mołdawii wraz z nauką języka niemieckiego oraz miesięcznym pobytem w RFN
- opieka nad studentami zagranicznymi w RFN:**
- prowadzenie programu Alumni – utrzymanie kontaktów z byłymi stypendystami DAAD
  - prowadzenie programu PROFIN – wspieranie integracji zagranicznych studentów w RFN
  - prowadzenie programu PROFIS – rozwój różnych modeli pomocy dla studentów zagranicznych oraz niemieckich studentów przebywających za granicą
  - prowadzenie programu STIBET – szkolenie kadry opiekującej się merytorycznie i socjalnie zagranicznymi studentami w RFN
  - wspieranie projektów niemieckich organizacji studenckich skierowanych do studentów zagranicznych
- oferta edukacyjna niemieckich szkół wyższych za granicą:**
- tworzenie „filii” kierunków niemieckich szkół wyższych na uczelniach zagranicznych⁶⁵
  - finansowanie szkół letnich organizowanych za granicą przez niemieckie szkoły wyższe⁶⁶

⁶³ Lista uczelni niemieckich uczestniczących w programie:

<http://www.daad.de/imperia/md/content/hochschulen/ostpartnerschaften/ostpartnerschaften.pdf>

⁶⁴ Obecnie realizowane projekty w państwach WNP: **Mongolia** – współpraca Uniwersytetu w Poczdamie z Akademią Zarządzania w Ułan-Bator, projekt 2009–2012 (wsparcie centrum konsultacyjnego); **Kazachstan** – współpraca Szkoły Wyższej Mittweida z Niemiecko-Kazackim Uniwersytetem w Ałmaty, projekt 2004–2008 (rozbudowa Niemiecko-Kazackiego Uniwersytetu zgodnie z niemieckimi standardami)

⁶⁵ Obecnie realizowane projekty w państwach WNP: **Kazachstan** – współpraca Międzynarodowego Instytutu w Zittau z Niemiecko-Kazackim Uniwersytetem (tworzenie nowych innowacyjnych kierunków), współpraca Szkoły Wyższej w Weihenstephan z Uniwersytetami w Erewanie, Ałmaty, Astanie, Biszkeku, Woroneżu, Kijowie, Sumach, Tbilisi i Gandzi (utworzenie na tych uniwersytetach studiów magisterskich i licencjackich „Zarządzanie rolnictwem”); **Kirgistan** – współpraca Szkoły Wyższej Zachodniej Saksonii w Zwickau z Uniwersytetem Budownictwa, Transportu i Architektury w Biszkeku (utworzenie na uniwersytecie informatycznych studiów licencjackich); **Rosja** – współpraca uniwersytetu w Bremie oraz Związku Uniwersytetów Północnoniemieckich z Państwowym Uniwersytetem w Petersburgu (utworzenie kierunku Stosowanych Nauk Polarnych i Morskich, współpraca Uniwersytetu w Hamburgu z Państwowym Uniwersytetem Ekonomii i Finansów w Petersburgu (utworzenie studiów magisterskich International Business Administration), współpraca Uniwersytetu Technicznego w Ilmenau z Moskiewskim Instytutem Energetyki (utworzenie niemieckojęzycznych studiów informatycznych), współpraca European Business School z Uniwersytetem Łomonosowa w Moskwie (utworzenie Niemiecko-Rosyjskiego Centrum Logistics and Supply Management), współpraca Technicznej Szkoły Wyższej w Wildau z Państwowym Uniwersytetem Nauk Ekonomicznych i Inżynieryjnych (utworzenie kierunku Budowa Maszyn).

⁶⁶ Projekty w państwach WNP realizowane w 2010 roku: **Ukraina** – szkoła letnia organizowana w Dniepropietrowsku przez BTU Cottbus „Integrated Environmental Planning & Adaption to Climate Change”; **Rosja** – szkoła letnia organizowana przez Szkołę Wyższą Zachodniej Westfalii w Kostromie.

	<p>rozwój programów tematycznych i regionalnych⁶⁷:</p> <ul style="list-style-type: none"> – program zapobiegania konfliktom na Kaukazie Południowym, w Azji Centralnej oraz Mołdawii⁶⁸ – program wspierania demokracji na Ukrainie⁶⁹
Fundacja Alexandra von Humboldta⁷⁰	
Jest organizacją wspierającą niemieckich i zagranicznych naukowców w celu zwiększenia międzynarodowej konkurencyjności RFN w dziedzinie badań i rozwoju nowoczesnych technologii	<p>Do głównych zadań Fundacji Alexandra von Humboldta należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przyznawanie stypendiów na pobyt naukowy/badawczy w RFN naukowcom zagranicznym (stypendia dla doktorów, dla naukowców kierujących grupami badawczymi, naukowców z renomą międzynarodową), – przyznawanie stypendiów naukowcom z RFN na pobyt naukowy/badawczy za granicą (skierowane do grup jak wyżej).
Instytut Stosunków Kulturalnych z Zagranicą (ifa)⁷¹	
Ifa jest organizacją promującą niemiecką kulturę i sztukę na świecie	<p>Do głównych zadań ifa należy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – promocja niemieckiej sztuki za granicą oraz częściowo wspieranie zagranicznych wystaw w RFN (w dwóch galeriach ifa w Stuttgarcie i Bonn) – przyznawanie stypendiów na pobyt w RFN kuratorom wystaw, pracownikom muzeów, menedżerom kultury z krajów rozwijających się, – tworzenie banków danych o niemieckiej sztuce – organizowanie sympozjów i konferencji dotyczących dialogu międzykulturowego (np. Niemiecko-Arabski Dialog Mediów) – gromadzenie i udostępnianie informacji (biblioteka, Internet) oraz stymulowanie dyskusji dotyczących zagranicznej polityki kulturalnej i naukowej – ułatwianie dostępu do kultury dla niemieckich mniejszości w Europie Środkowej oraz państwach WNP

⁶⁷ Oprócz opisanych w tabelce programów skierowanych do państw WNP, DAAD realizuje programy takie jak: Aftican Good Governance Network, tworzenie za granicą kierunków Public Policy and Good Governance, Program Irakijski, Pakt Stabilności dla Afganistanu, Pakt Stabilności dla Europy Południowo-Wschodniej, Program konferencji tematycznych „Dialog Niemiecko-Włoski”.

⁶⁸ Program skierowany do studentów i nauczycieli akademickich; ma na celu inicjowanie dialogu oraz prowadzenie projektów badań nad regionalnymi konfliktami; wspierane są kursy tematyczne, seminaria, szkoły letnie, konferencje w regionie lub w RFN.

⁶⁹ Program skierowany jest do niemieckich szkół wyższych, które we współpracy z ukraińskimi partnerami organizują na Ukrainie lub w RFN kursy, seminaria, konferencje; finansowane są również pobyty naukowe ukraińskich naukowców na niemieckich uczelniach. Lista partnerstw w ramach programu: <http://www.daad.de/hochschulen/wiederaufbau/demokratie/10420.de.html>

⁷⁰ Fundacja Alexandra von Humboldta jest finansowana w większości przez niemiecki MSZ, a także przez Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych oraz Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (BMZ). W 2008 roku budżet Fundacji wynosił ok. 68 mln euro.

⁷¹ Ifa finansowana jest przez federalne MSZ, przez land Badenia-Wirtembergia oraz miasto Stuttgart. Budżet ifa na 2008 rok wynosił ok. 17,4 mln euro.

Centralny Wydział Szkolnictwa Za Granicą (ZfA)⁷²

ZfA na zlecenie federalnego MSZ zajmuje się organizacją i działalnością niemieckiego szkolnictwa za granicą.

W krajach Europy Środkowej oraz państwach WNP istnieje 10 szkół niemieckich (na 132 szkoły na całym świecie), 357 szkół niemieckojęzycznych nauczających zgodnie ze standardami danego państwa (na 610 takich szkół na całym świecie), 59 innych ośrodków edukacyjnych (na 117 na całym świecie) wspieranych przez ZfA⁷³.

Do głównych zadań ZfA należy:

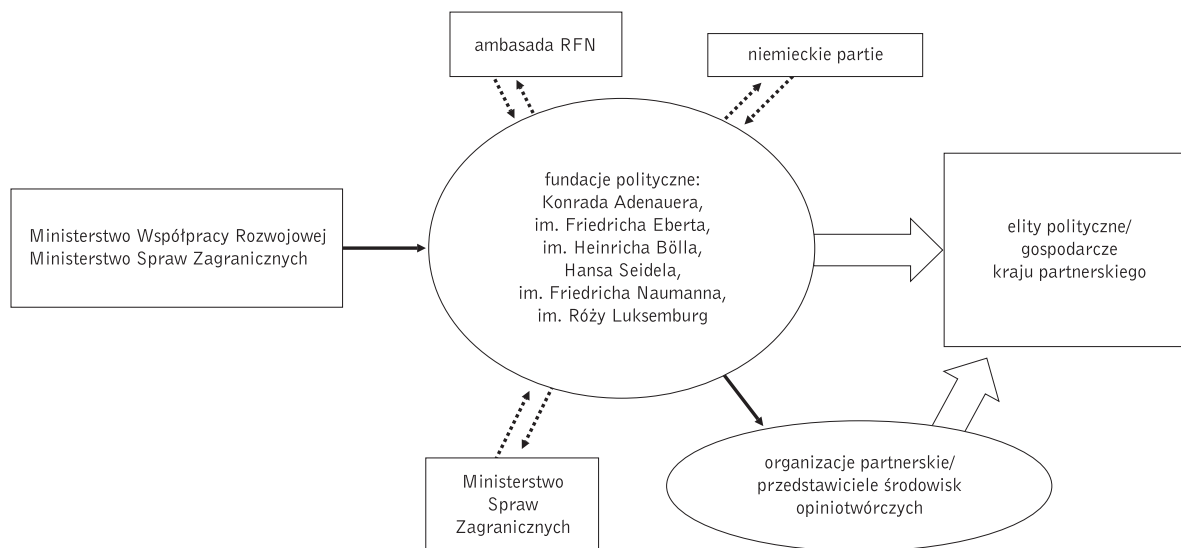
- opieka pedagogiczna i administracyjna nad niemieckimi szkołami i ośrodkami edukacyjnymi za granicą
- wybór i szkolenie kadry pedagogicznej
- organizacja egzaminów języka niemieckiego uznawanych w RFN
- wspieranie szkół zagranicznych chcących rozbudować ofertę nauki języka niemieckiego i w języku niemieckim

⁷² Zentralstelle für das Auslandsschulwesen. Budżet ZfA na działalność za granicą w 2008 roku wyniósł ok. 184 mln euro.

⁷³ Tym samym jest to region o największym zagęszczeniu niemieckich placówek szkolnych.

Aneks

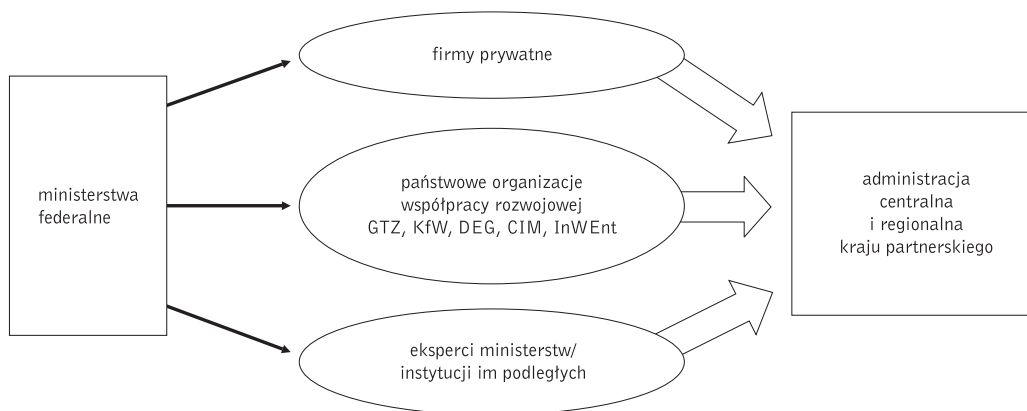
Rysunek 1. Budowanie sieci kontaktów i lobbing polityczny

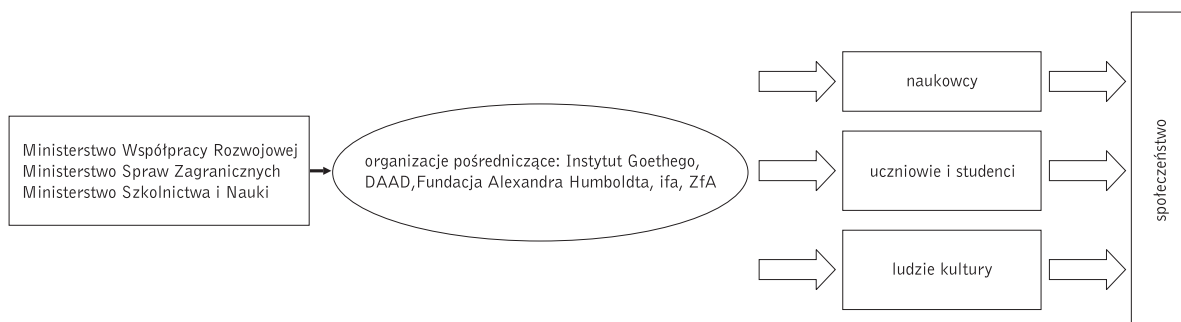
Legenda:

konsultacje
  przepływ środków/zleceń
  skierowanie do grupy docelowej
 ○ organizacje realizujące projekty

Rysunek 2. Niemiecka współpraca rozwojowa

Rysunek 3. Zagraniczna polityka kulturalna i naukowa RFN

GERMAN NETWORKS IN THE EAST

German soft power in Eastern Europe, Central Asia and the South Caucasus: politics – administration – culture – science – society

Executive summary

In its activity abroad, Germany has employed soft power tools from such areas as public diplomacy and policy for development, culture and science to implement German interests in foreign, security and economic policy. These tools are vital for supporting the German economy, which relies heavily on exports, and for the country's ambition to gain the status of a European centre of technology and innovation and to have a stronger influence on the EU's external activity. From the German perspective, the priority areas for the application of these tools are the closer (Eastern Europe and the South Caucasus) and further (Central Asia) Eastern Neighbourhood of the European Union¹. This is an effect of the geographical proximity and markets opening up, the indispensability of modernisation for the economies of the countries in this region, the threats to Germany's 'soft' security and the development of relations between the EU and those countries. Germany is interested in the implementation of economic and democratic reforms in those countries, the development of bilateral trade relations and the creation of proper investment conditions, ensuring transit security of energy resources and the creation of a security area which would not generate 'soft' threats for the EU and Germany (illegal immigration, organised crime, and human and drug trafficking). The German activity in those countries is independent of the political situation and is part of a long-term strategy aimed at reinforcing the position of Germany as the key European economic and political partner for those countries.

The areas of German activity

This report analyses three areas of German soft power in the East: contact network building and political lobbying, the development co-operation programmes and foreign cultural and scientific policy. Activities in these areas are funded from the federal budget. They are ordered by federal ministries and implemented by state-controlled contractor organisations, foundations or other entities in co-operation with the relevant ministries. Such activities result in a win-win situation. The German projects are beneficial for both their targets in individual countries – including the political, economic and academic elite, the state administration and the public – and German decision-makers, firms and research centres.

¹ In Germany, the terms 'East' and 'Eastern policy' cover policy towards Russia, the Eastern Neighbours of the EU (Ukraine, Belarus and Moldova), South Caucasus countries (Armenia, Georgia and Azerbaijan) and Central Asian countries (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan). The current concept of the German Eastern policy was presented by the former German foreign minister Frank-Walter Steinmeier in his speech 'On the Way Towards a European Eastern Policy. Germany's and the EU's Relations with Russia and its Eastern Neighbours' on 4 March 2008.

1. Contact network building and political lobbying is a significant tool supporting the official German foreign policy. It is addressed to political decision-makers and young, promising leaders in the areas of politics, the economy, the media and civil society. German political foundations are in charge of this kind of activity, which they implement by holding conferences and seminars, releasing publications, organising training events and research trips and offering grants. The declared tasks of German political foundations in Eastern European, South Caucasus and Central Asian countries include support for political, economic and social transformation and ‘political education’.

The activity of the political foundations offers numerous benefits to Germany. Firstly, such foundations are engaged in **political lobbying**. They convey the German point of view on many foreign policy and economic issues to the political elite and representatives of opinion-formers (e.g. journalists and university staff) in a given country. Secondly, they are building a **contact network** among politicians, businessmen and representatives of the media and culture. A significant element of the work of the foundations are programmes addressed to activists of youth organisations affiliated with political parties and to young people engaged in the activity of other political and social organisations. They are offered grants, attractive training events and seminars. Such activities and programmes which are addressed to former grant-holders and individuals linked to political foundations build extremely durable contact networks, which prove useful several or even more than ten years later, when individuals supported in this way have built their own strong position in politics, the economy, the media or in culture. Thirdly, through their activity, the foundations also gain profound **knowledge of a given country’s home and foreign policy**, which is forwarded on the form of briefings and analyses to German decision-makers.

Branches of German political foundations in the East

	Friedrich Ebert Foundation, SPD	Konrad Adenauer Foundation, CDU	Heinrich Böll Foundation, Green Party	Friedrich Naumann Foundation, FDP	Hans Seidel Foundation, CSU	Rosa Luxemburg Foundation, Left Party
Russia	Moscow St. Petersburg Novosibirsk	Moscow St. Petersburg	Moscow	Moscow	Moscow	Moscow Branch for CIS area
Ukraine	Kyiv	Kyiv	Kyiv	Kyiv	Kyiv	-
Belarus	Minsk	Vilnius Branch	Kyiv Branch	Kyiv Branch	Kyiv Branch	-
Moldova	-	Chisinau	-	-	-	-
South Caucasus	Tbilisi	Tbilisi Yerevan	Tbilisi	Tbilisi	-	-
Central Asia	Tashkent Almaty Astana Bishkek Dushanbe	Astana Tashkent	-	-	Bishkek	-

Funds allocated to the operation of the offices of the foundations (at least of the two largest ones, the Ebert and the Adenauer foundations) in the countries covered by this report, can be illustrated by the annual budget of the Konrad Adenauer Foundation's Kyiv office, reaching approximately 100 million euros².

2. Development co-operation with Eastern European, South Caucasus and Central Asian countries is treated by Germany as an instrument of its foreign economic policy. The priorities of development co-operation with CIS countries are determined by the relevant federal ministries, and programmes are implemented predominantly by German organisations devoted to development co-operation (including GTZ, KfW, InWEnt, DEG and CIM). As part of those programmes German foreign economic policy goals are achieved, which also contributes to the development of administration structures, legislation, infrastructure and living standards in the partner states.

Germany is most active in six areas. Firstly, **economic consulting** (macroeconomics, development of the financial sector, private entrepreneurship, the energy sector and agriculture) – in Ukraine and Belarus. Owing to the activity of economic consulting groups, such German institutions as ministries and associations of companies from a given sector gain knowledge about the economies of the two countries and current information on sectors of greatest significance for the German economy. Secondly, **support for the development of a banking sector friendly to small and medium-sized enterprises (SME)** in Russia and Ukraine. Better availability of loans to SME in those countries is beneficial to local subsidiaries of German companies and joint ventures in which German capital is engaged. Furthermore, machinery, equipment and other products made in Germany are often bought as part of innovation and investment projects for which such loans are granted. Thirdly, the **agricultural sector** in Russia, Kazakhstan, Ukraine and Belarus. Germany can see the rapid development of agriculture in those countries and the related opportunities for increasing exports of German technologies and products (such as agricultural machinery, equipment and chemistry). German programmes are also aimed at consulting at the parliamentary and governmental levels, support for economic co-operation between German and local firms, and at providing training for local specialists and managers. Fourthly, **environmental protection and renewable energy**. CIS markets (primarily Russia) are perceived as unusually absorptive and able to offer good prospects for the future. This view is especially prevalent among German exporters of technologies and products related to environmental protection, energy saving and renewable energy production. Germans are implementing pilot projects in this area, using German products and technologies. They also provide financial backing for campaigns held by non-governmental organisations and support the governments of the partner states in developing national programmes and strategies. Fifthly, **legal co-operation**. The transfer of German/European standards in economic law improves the legal safety of German exports and investments, which are vital for German SME, the latter being the most active entities in the German economic expansion. Germany offers advice by such means as expert dialogue and training for judges, public prosecutors, lawyers and scholars in: the creation of the foundations of an economic order friendly to economic initiative, the implementation of reforms in economic law and supporting an efficient judiciary. Sixthly, **internal security**. Germany offers its partners

² Data as stated in the German-language Internet portal devoted to Ukraine <http://www.ukraine-nachrichten.de/artikel/2545/sbu-versuchte-den-leiter-des-ukrainebueros-der-konrad-adenauer-stiftung-abzuschieben>

from CIS countries (mainly Russia, Ukraine and Belarus) consulting, training and assistance in equipment which concerns the activities of the police, border guards and customs services. The projects are seen to have had a beneficial impact on the internal security of Germany itself, and it is believed that developing contacts in this area will prove useful in the future.

Germany as a donor of development aid to CIS countries³

Recipient country	Size of German development aid – mean of 2007 and 2008 (in US\$ million)	Position among multilateral and bilateral donors of development aid to a given country
Armenia	25	4 (after the USA, the IDA and Japan)
Azerbaijan	29	4 (after the IDA, the USA and Turkey)
Belarus	20	1
Georgia	58	4 (after the USA, the IDA ⁴ and the EU)
Kazakhstan	38	4 (after the USA, Japan and Turkey)
Kyrgyzstan	23	6 (after Turkey, the USA, the IDA, the AsDF and the EU)
Moldova	10	7 (after the EU, the IDA, the IMF, the USA, Sweden and Turkey)
Tajikistan	17	5 (after the USA, the AsDF ⁵ , the IDA and the EU)
Turkmenistan	1.3	6 (after Turkey, the USA, the EU, Arabic agencies and the UNDP)
Ukraine	74	3 (after the EU and the USA)
Uzbekistan	26	2 (after Japan)

3. Foreign policy for culture and science is increasingly appreciated in Germany as an essential means used in public diplomacy and foreign economic policy. The main institution in charge of this policy is the German Ministry of Foreign Affairs. In turn, specific programmes are implemented by a dozen or so state-controlled ‘intermediary organisations’ (including the Goethe Institute, the DAAD, the Alexander von Humboldt Foundation and the Institute for Foreign Cultural Relations).

The German foreign policy for culture is aimed at propagating the knowledge of the German language abroad and at **building the image of Germany as a European cultural centre**. The activities undertaken as part of this include running or financially supporting German language courses, fostering German language teaching at state schools, offering grants to teachers of German to study or attend language courses in Germany, and establishing institutes of German and European studies abroad. Germany is actively promoting its national culture, art, music and literature and is training individuals who popularise German culture

³ Data as provided by the OECD, Aid Statistics, Recipient Aid Charts, source: http://www.oecd.org/countrylist/0,3349,en_2649_34447_25602317_1_1_1_1,00.html. Russia is not on the official OECD list of development aid recipients.

⁴ IDA – the International Development Association is part of the World Bank.

⁵ AsDF – the Asian Development Fund is part of the Asian Development Bank.

in a given country. In turn, the foreign policy for science is intended to attract foreign scientists to work in Germany in order to **reinforce the status of Germany as the leading modern technology development centre in Europe**. Its goal also includes educating and attracting staff for German firms operating abroad. For that purpose, German organisations are establishing grants for students and scholars at universities and research centres in Germany, they are financially backing research projects, taking actions aimed at ‘internationalising’ German higher education institutions and are fostering co-operation between specific faculties of German and foreign universities.

No detailed data for the last few years regarding the volumes of the funds allocated by Germany to foreign policy for culture and science are available. It is known that 12.1% of the German Foreign Ministry’s budget (ca 80 million euros) out of the 658 million euros assigned for the implementation of the foreign policy for culture and science was allocated for projects in Eastern Europe and Central Asia in 2008. However, one should also add to the 80 million euros the funds allocated for foreign activity by the Federal Government Commissioner for Culture and Media and the Federal Ministry of Education and Science. Thus, it can be estimated that the federal government spends between 100 and 150 million euros annually on projects implemented in the countries covered by this report⁶.

The efficiency of German soft power

It is quite difficult to evaluate the efficiency of the presented German soft power activities. However, an attempt can still be made to determine their efficiency indirectly by keeping track of the gradual increase in the funds allocated for German policy in the three areas outlined above, taking into consideration economic indices, public opinion surveys and the opinions of analysts in the countries covered by this report.

Firstly, the German government sees the benefits of carrying out soft power activity. This can be proven by three factors. German political foundations are opening new branches in the region (at the end of 2009, the Konrad Adenauer Foundation opened its office in Chisinau). Germany is expanding its offer of development co-operation programmes and is trying to increase its share in EU programmes (such as EU-twinning) addressed to the countries which are the subject of this analysis. Additionally, Germany has been gradually increasing outlays on foreign policy for culture and science (from a level of 0.43% of the federal budget in 2006 to 0.46% in 2008) and is actively promoting the policy. In 2009, the German Foreign Ministry launched a campaign with the slogan ‘Worlds of knowledge unite’ which promotes the German foreign policy for science. Additionally, a campaign which promotes learning German abroad, named ‘German – the Language of Ideas’, was launched in 2010.

Secondly, a more measurable effect of German activity is the position of Germany as one of the key trade partners and investors in the countries analysed. However, this position is also affected by the activity of German firms and the federal government’s support programmes for their foreign expansion, which are beyond the scope of the topics discussed in this report.

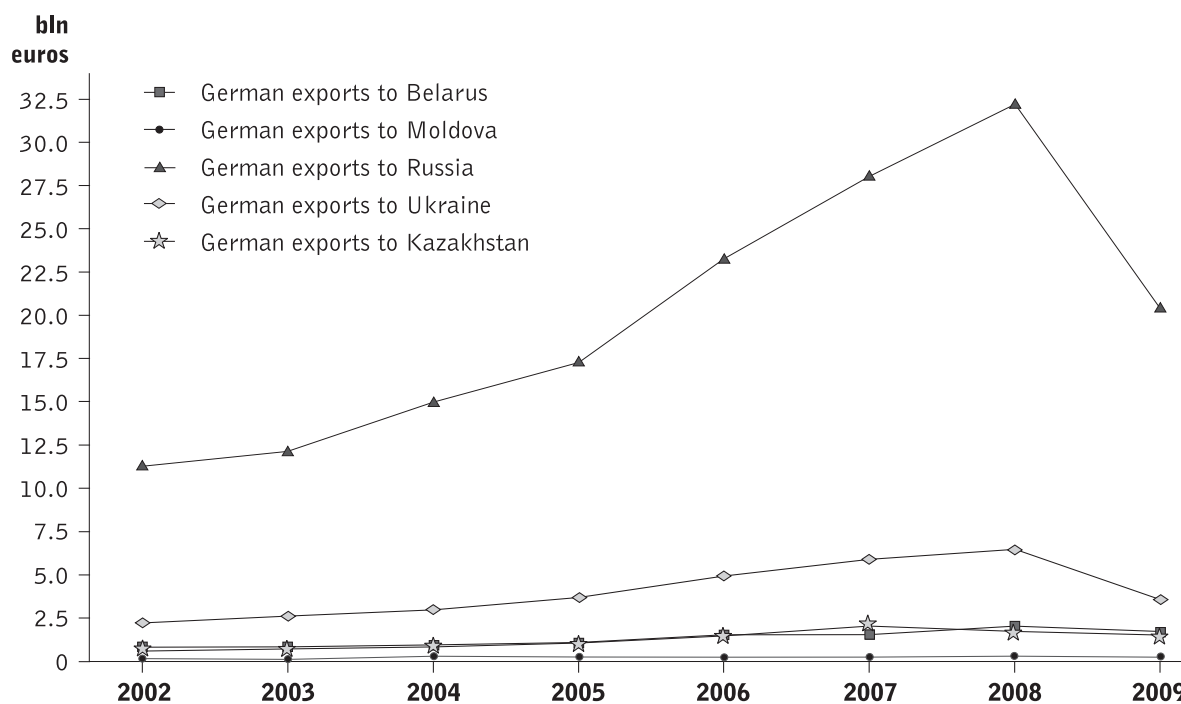
⁶ In 2008, funds allocated from the federal budget for the implementation of the cultural and scientific policy reached in total 1,304 million euros. For more data see the Federal Government’s Report on the Cultural and Scientific Policy for 2008/2009. Source: http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_20082009.pdf

Germany's position in trade and investments in specific countries⁷

Country	Position among exporters	Position among investors
Belarus	2	4
Ukraine	2	2
Moldova	4 ⁸	5
Russia	2	3
Armenia	4	5
Azerbaijan	3 ⁹	n/a
Georgia	4	above 11
Kazakhstan	4	above 14
Kyrgyzstan	6	5 ¹⁰
Tajikistan	n/a	n/a
Turkmenistan	8	n/a
Uzbekistan	10 ¹¹	n/a

The positions of the countries analysed in the ranking of Germany's trade partners are quite low (with the exception of Russia). However, a high export growth rate is an important indicator for German firms; between 2006 and 2008 German exports to Russia, Kazakhstan, Ukraine and Belarus and other countries saw double figure percentage growth. Although the results worsened significantly in 2009 as a consequence of the global financial and economic crises, still they will not inhibit the current growth trend in the longer term.

German exports to Russia, Kazakhstan, Moldova, Ukraine and Belarus

⁷ Data predominantly for 2009. Source: Germany Trade & Invest, www.gtai.de

⁸ Data for 2007.

⁹ Data for 2008.

¹⁰ Data for 2007.

¹¹ Imports and exports in 2008.

Thirdly, the efficiency of the German cultural and scientific policy is illustrated by the results of the survey which indicates the perception of individual countries and their influence on international politics. According to the BBC World Service Poll for 2010¹², Germany is seen most positively in comparison to other countries surveyed across the globe. In surveys conducted in Russia and Azerbaijan, Germany received one of the best results. According to a Ukrainian poll carried out in March 2010, Ukrainians have the most positive attitude, after Russia and Belarus, to Germany (22% in comparison to 13% of respondents mentioning Poland)¹³.

Fourthly, some experts from the countries covered by this report believe that Germany is the most active EU member state in the East. Although the USA allocates more money on soft power projects in those countries, the specific model of German activity, which encompasses not only offering grants but also close co-operation between German and local entities, is perceived as unusually beneficial for both Germany and its Eastern partners. The operation of the six largest political foundations, several state-controlled development co-operation organisations and institutions which implement foreign policy for culture and science result in a dense network of contacts and links with politicians from all the major political parties, central (and local) administration entities, and with representatives of the media, culture and science. A co-operation system developed in this way reinforces the position of Germany as the most important European political and economic partner for those countries.

¹² Among countries where the surveys were carried were: Russia, Azerbaijan, Turkey, China, India, Japan, South Korea, Pakistan, Thailand, Australia, Indonesia, Egypt, Kenya, Ghana, Nigeria, the United Kingdom, France, Spain, Portugal, Canada, the USA, Mexico, Brazil and Chile.

Source: http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pipa/pdf/apr10/BBCViews_Apr10_rpt.pdf

¹³ Source: <http://www.rb.com.ua/eng/politics/research/2009/4607.html>

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH IM. MARKA KARPIA

Ośrodek Studiów Wschodnich (OSW) jest instytucją ekspercką zajmującą się monitorowaniem oraz analizą sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Rosji, na Kaukazie i w Azji Centralnej, w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, w Niemczech oraz na Bałkanach.

OSW powstał w 1990 roku i jest w całości finansowany z budżetu państwa. W 2006 roku Ośrodkowi nadano imię założyciela – Marka Karpia.

Odbiorcami naszych opracowań są przede wszystkim instytucje państwowe: Kancelaria Prezydenta RP, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, ministerstwa i agencje rządowe, a także Sejm i Senat RP.

Szczególnie aktywnie włączamy się w dyskusję dotyczącą polityki wschodniej Unii Europejskiej, wyzwań dla bezpieczeństwa energetycznego oraz procesów transformacji politycznej i społeczno-gospodarczej sąsiadów Polski.

Znaczna część naszych publikacji dostępna jest na stronie internetowej osw.waw.pl

SERIE WYDAWNICZE

- **Punkt Widzenia** – krótkie opracowania analityczne prezentujące opinie naszych ekspertów na aktualne tematy; wydawane w języku polskim i angielskim.
- **Prace OSW** – duże opracowania analityczne poświęcone ważnym procesom politycznym, społecznym i gospodarczym zachodzącym na obszarze zainteresowania OSW; wydawane w języku polskim i angielskim.
- **Raport OSW** – prezentacja wyników realizowanych projektów badawczych.

NEWSLETTERY OSW

- **Tydzień na Wschodzie** – tygodniowy biuletyn analityczny dotyczący obszaru Rosji, Ukrainy, Białorusi, Kaukazu i Azji Centralnej (wersja angielska: **EASTWEEK**)
- **BEST OSW** – tygodniowy biuletyn analityczny dotyczący obszaru krajów bałtyckich, Europy Środkowej, Niemiec oraz Bałkanów (wersja angielska: **CEWEEKLY**)
- **Komentarze OSW** – w tej serii publikujemy analizy o najistotniejszych wydarzeniach z obszaru naszego zainteresowania w pogłębionej formie (wersja angielska: **OSW Commentary**)

Newslettery OSW są dostępne w bezpłatnej prenumeracie

CENTRE FOR EASTERN STUDIES

The Centre for Eastern Studies (OSW) is an expert institution that monitors and analyses the political, economic and social situation in Russia, the Caucasus, Central Asia, Central and Eastern Europe, Germany and the Balkans.

OSW was founded in 1990 and is fully financed from the state budget. In 2006 the Centre was named in honour of its founder Marek Karp.

Our studies are addressed mainly to state institutions including the Chancellery of the President of the Republic of Poland, the Chancellery of the Prime Minister, ministries and government agencies, as well as the Sejm and Senate of the Republic of Poland.

We are particularly active in discussions concerning the European Union's Eastern Policy, challenges to energy security, as well as the political, social and economic transformation processes in countries neighbouring Poland.

Many of our publications are available online at: osw.waw.pl

PUBLICATION SERIES

- **Policy Briefs** – short analytical studies presenting the opinions of our experts on current policy issues, published in Polish and in English.
- **OSW Studies** – large analytical studies devoted to major political, social and economic processes taking place in OSW's area of interest; published in Polish and in English.
- **OSW Report** – presentations of the results of research projects carried out by OSW.

OSW NEWSLETTERS

- **EASTWEEK** – a weekly analytical newsletter on Russia, Ukraine, Belarus, the Caucasus and Central Asia (published in Polish as **Tydzień na Wschodzie**).
- **CEWEEKLY** (Central European Weekly) – a weekly analytical newsletter on the Baltic States, Central Europe, Germany and the Balkans (published in Polish as **BEST OSW**).
- **OSW Commentary** – a series of more in-depth analyses concerning the most important events and developments in our area of interest (published in Polish as **Komentarze OSW**).

OSW newsletters are available free of charge, subject to subscription